

ΑΤΤΙΚΟ ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΑΡΧΑΙΕΣ
ΠΗΓΕΣ
ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ
ΕΟΡΤΕΣ
ΛΑΤΡΕΙΑ
ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ

Ο ΜΗΝ ΤΩΝ

ΠΟΣΕΙΔΕΩΝ

4^ο ΕΤΟΣ 697^η ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ

ΟΡΕΣΤΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑΣ

*οἱ Ἀττικοὶ τὸν περὶ χειμερίου τροπὰς Ποσειδεῶνα καλοῦσι.
Ἀνακρέων, Ἀνακρεόντεια, Ἀποσπ.στ.4.337*

ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΝ   ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.....	ΣΕΛ.07
ΕΟΡΤΕΣ ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ.....	ΣΕΛ. 26
ΙΕΡΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΜΗΝΟΣ.....	ΣΕΛ. 53
ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ.....	ΣΕΛ. 74
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΙΔΙΟΜΟΡΦΙΕΣ.....	ΣΕΛ. 104
ΙΣΙΟΔΕΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΗΜΕΡΩΝ ΜΗΝΟΣ..	ΣΕΛ. 111

Ἀττικὸ Ἡμερολόγιο

ΠΟΣΕΙΔΕΩΝ

Ἀλκυονίδαι ἡμέραι.

Ἡ σειρὰ τῶν μηνῶν στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο ἦταν ἡ ἑξῆς:

α'. Ἑκατομβαιῶν.

β'. Μεταγειτνιῶν.

γ'. Βοηδρομιῶν.

δ'. Πυανεψιῶν.

ε'. Μαιμακτηριῶν.

στ'. Ποσειδεῶν.

ζ'. Γαμηλιῶν.

η'. Ἀνθεστηριῶν.

θ'. Ἐλαφηβολιῶν.

ι'. Μουνυχιῶν.

ια'. Θαργηλιῶν.

ιβ'. Σκироφοριῶν.

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ποσειδεών· ὁ ἕκτος μὴν (μῆνας) παρ' Ἀθηναίοις οὕτω καλεῖται.

(Ἄρποκρατίων Λεξικό)

Τὸ ἴδιο μᾶς ἐπαναλαμβάνουν καὶ ὁ πατ. Φώτιος στὸ Λεξικὸν τοῦ καὶ ὁ γραμματικὸς Ι. Μπέκκερ στὰ Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα μερικοὺς αἰῶνες ἀργότερα:

— καὶ οὗτος μὴν Ἀθήνησιν, ὀνομασθεῖς ἀπὸ τοῦ καθιερώσθαι τῷ Ποσειδῶνι.

(Φωτίου Λεξικὸ Ποσειδεών)

— Ποσειδεών· μὴν Ἀθήνησιν ἕκτος.

(Μπέκκερ Ἀνέκδ. Ἑλλην. σελ. 279,16.)

Μέσα στὸν Ποσειδεῶνα περιέχεται ἡ μικρότερη μέρα τοῦ χρόνου ὅπου οἱ ἀναλογίες τῆς κλεψύδρας μετριοῦνται, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἄρποκρατίων στὸν Αἰσχύνῃ κατὰ Κτησιφῶντος (197) καὶ στὸν Ἀριστοτέλη ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ (ἀπ.423) ὅπου διδάσκει γιὰ αὐτό:

— διαμεμετρημένη ἡμέρα· μέτρον τι ὕδατος ἔστι πρὸς μεμετρημένον ἡμέρας διάστημα ῥέον· ἐμετρεῖτο δὲ τῷ ποσειδεῶνι μηνί· πρὸς δὲ τοῦτο ἡγωνίζοντο οἱ μέγιστοι καὶ περί τῶν **μεγίστων ἀγῶνες**. διενέμετο δὲ εἰς τρία μέρη τὸ ὕδωρ· τὸ μὲν τῷ διακόντι· τὸ δὲ τῷ φεύγοντι· τὸ τρίτον τοῖς δικάζουσιν.

Μιὰ σύντομη ἡμέρα τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου εἶχε ἐπιλεγεῖ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό, δηλαδή, τὰ τρία μέρη, στὰ ὁποῖα ἦταν διαιρημένη ἡ κλεψύδρα, νὰ μπορούσαν νὰ καταλλήλως νὰ περιέχονται σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἡμέρα τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ὁποία ἀμερόληπτες δικαστικές διαδικασίες νὰ μπορούσαν νὰ ἀσκηθοῦν.

Ὁ Ἀριστοτέλης σημειώνει τὴν ἐποχὴ τοῦ Ποσειδεῶνος, καὶ λέει κάτι ποὺ πρέπει νὰ τὸ προσέξουμε ἀργότερα, τὸ προσπερνᾶμε ὅμως γιὰ τὴν ὥρα:

— ἔστι δ' ὁ μὲν πρῶτος τόκος περὶ τὸν Ποσειδεῶνα πρὸ τροπῶν, ὁ δ' ὕστερος τοῦ ἔαρος.

«Ἡ πρώτη ὥοτοκία λαμβάνει χώρα τὸν Ποσειδεῶνα, πρὶν τὸ Ἡλιοστάσιο, καὶ ἡ τελευταία ὥοτοκία τὴν Ἀνοιξή»

Μὲ βάση λοιπὸν, τὸν Ἀρποκρατίωνα, τὸν Φώτιο καὶ τὸν Μπέκκερ, θὰ μπορούσαμε νὰ βγάλουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ μῆνας αὐτὸς πῆρε τὸ ὄνομα του ὄχι ἀπὸ κάποιο φυσικὸ χαρακτηριστικὸ αὐτῆς τῆς περιόδου ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν θεό, τὸν Ποσειδῶνα.

Μιᾶς θεότητος καὶ μιᾶς λατρείας ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν προγόνων μας πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνος, ποὺ μαζὶ μὲ αὐτὴ τοῦ Διὸς μιᾶς λατρείας ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες.

Ἴσως φανεῖ ἀσύνηθες τὸ γεγονὸς σὲ πολλοὺς, ὅτι, μὲ ἐξαίρεση τὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς Ποσειδεῶνος, ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι μῆνες πῆραν τὸ ὄνομα τους ἀπὸ κάποιο στοιχεῖο τῆς φύσης ἢ χαρακτηριστικὸ τῆς ἐθνικῆς λατρείας, ἀκόμη καὶ ὁ Ἑκατομβαιών.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἐξήγηση γιὰ αὐτὸ τὸ φαινόμενο θὰ κρατηθεῖ γιὰ τὸν ἐπίλογο τοῦ παρόντος ἀφοῦ πρῶτα παραθέσω κάποιες ἀπαραίτητες πληροφορίες.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμήρου, βλέπουμε ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς κύριες λατρεῖες μαζὶ με αὐτὲς τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Πλούτωνος καὶ ὑπῆρχε ἤδη ἓνας μῆνας στὸ ἡμερολόγιο ἀφιερωμένος στὸν Ποσειδῶνα, καὶ αὐτὸς ὁ μῆνας ἦταν ὁ τελευταῖος ἀπὸ ὅλους.

Ἐπίσης στὸ ἡμερολόγιο τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος ὑπῆρχε ἓνας μῆνας ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ ἀπὸ τὴν τελετὴ τοῦ γάμου καὶ ἦταν ὁ πρῶτος ἀπὸ ὅλους.

Ἀπὸ μαρτυρίες τοῦ Ὀμήρου ἐμφανίζεται μὲ παρόμοιο τρόπο ὅτι ὁ πρῶτος μῆνας στὸ ἡμερολόγιο τῆς ἐποχῆς τοῦ ἦταν ἀφιερωμένος στὸν γάμο.

Τὸ συμπέρασμα ποὺ καλούμαστε νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ γεγονότα ποὺ μᾶς παρατίθενται μαζὶ εἶναι:

Πρῶτον,

ὅτι τὸ ἡμερολόγιο τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου ἦταν τὸ ἴδιο μὲ αὐτὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος πρὶν ἀπὸ τὴν διόρθωση ποὺ πραγματοποιοῖησε ὁ ἴδιος ὁ Σόλων. Ὁ πρῶτος μῆνας τοῦ ἐνὸς ἦταν ὁ πρῶτος μῆνας τοῦ ἄλλου, καὶ ὁ τελευταῖος μῆνας τοῦ ἐνὸς ἦταν ὁ τελευταῖος μῆνας τοῦ ἄλλου.

Καὶ τὰ δύο ἡμερολόγια ἦταν τὰ ἴδια μὲ τὸ προγονικὸ πρωτο-ἡλιακὸ.

Δεύτερον,

ἡ Σεληνιακὴ διόρθωση τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Σόλωνος ἦταν αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ παλιὸ Ἡλιακὸ ἡμερολόγιο πρὶν ἀπὸ αὐτὴν, στὸ ὁποῖο διορθώθηκαν πράγματα μόνον τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ διορθωθοῦν καὶ αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ παραμείνουν παρέμειναν.

Ὁ πρῶτος μῆνας παρέμεινε πρῶτος στὸ διορθωμένο καὶ ὁ τελευταῖος παρέμεινε τελευταῖος στὸ διορθωμένο.

Δὲν ὑπάρχει καθαρὴ ἀναφορὰ στὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς ἀλλὰ ὑπάρχει στὴν ἐποχὴ τοῦ ἔτους, ἡ ὁποία εἶναι ξεκάθαρη γιὰ τὴν θέση στὸ ἡμερολόγιο.

Ὑπάρχει μιὰ ἐξίσου σαφὴ ἀναφορὰ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ τρέχοντος μηνὸς Ποσειδεών, ὡς πρὸς τὴν θέση του στὸ ἡμερολόγιο, ἐὰν βέβαια, αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ εἶχε δωθεῖ πραγματικὰ γιὰ τὸν λόγο ποὺ εἶχε ὁρισθεῖ, ἀλλὰ, ἐὰν ὑπάρχει ἢ ὄχι, σαφὴ ἀναφορὰ ὡς πρὸς τὴν τοποθέτηση του στὸν φυσικὸ χρόνο εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο μένει νὰ διερευνήσουμε.

Πρῶτον, ὁ Γαμηλιών κατεῖχε τὴν πρώτη θέση στὴν πρώτη μετατροπὴ/διόρθωση τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ Ποσειδεών τὴν τελευταία.

(έτοιμάζω ἓνα ἐπεξηγηματικὸ ἐγχειρίδιο γιὰ τὸ πρῶτο ἡμερολόγιο τοῦ Σόλωνος μὲ πηγές καὶ ἀναφορές).

Ἄν δηλαδὴ, ὁ Γαμηλιών ἀντιστοιχοῦσε στὸν σημερινὸ Ἰανουάριο τότε ὁ Ποσειδεών ἀντιστοιχοῦσε στὸν Δεκέμβριο, καὶ ἂν ὁ Γαμηλιών ἦταν ὁ ἀμέσως ἐπόμενος μῆνας μετὰ τὸ χειμερινὸ ἡλιοστάσιο τότε ὁ Ποσειδεών πρέπει νὰ ἦταν δίπλα στὸν μῆνα τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου ἢ ὁ ἴδιος ὁ μῆνας τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου.

Τὸ πρῶτο ὄριο γιὰ τὸν Ποσειδεῶνα ἦταν γύρω στὶς 17 Νοεμβρίου, καὶ τὸ ὕστατο στὶς 13 Δεκεμβρίου, τὸ κανονικὸ στὶς 9 Δεκεμβρίου καὶ τὸ μέσο ὄριο τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου στὴν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνος (-593, -592) ἔπεφτε στὶς 28 Δεκεμβρίου στὴν πραγματικότητα στὶς 27 Δεκεμβρίου, καὶ εἶναι προφανὲς ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἡ πρώτη τοῦ Ποσειδεῶνος, ἐκείνου τοῦ κύκλου τῆς ἐποχῆς, ἔπεφτε νωρίτερα ἀπὸ τὶς 27 Νοεμβρίου

παρόλα αὐτὰ καὶ τὰ δύο χειμερινὰ ἡλιοστάσια συνέβησαν αὐτὸν τὸν μῆνα (-593, -592).

Δεύτερον, πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι στὸν κύκλο τοῦ Σόλωνος (Ὁκταετηρίδα) ὁ πρῶτος ,ὁ τρίτος καὶ ὁ ὄγδοος χρόνος ἦταν ἐμβόλιμα χρόνια καὶ ἡ θέση τοῦ ἐμβόλιμου μῆνα σ' αὐτὸν τὸν κύκλο τοῦ Σόλωνος ἦταν στὸ τέλος τοῦ ἐμβόλιμου χρόνου μετὰ τὸν δωδέκατο μῆνα πού ἐπαναλαμβάνονταν.

Ἔτσι σὲ αὐτὰ τὰ χρόνια ὑπῆρχε ὁ Ποσειδεῶν Β' ἢ ὁ δεύτερος Ποσειδεῶν, πού συμπλήρωνε τὸν Ποσειδεῶνα Α' ἢ τὸν πρῶτο Ποσειδεῶνα καὶ κατὰ συνέπεια δὲν ὑπῆρχε χρονιὰ στὸ κύκλο στὸν ὁποῖο τὸ χειμερινὸ ἡλιοστάσιο δὲν ἔπεφτε στὸν Ποσειδεῶνα, εἴτε τὸν πρῶτο τὸν κανονικὸ εἴτε τὸν δεύτερο τὸν ἐμβόλιμο.

Γνωρίζουμε αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, γιὰ τὸν ἐμβόλιμο κανόνα στὸν κύκλο τοῦ Σόλωνος ὅχι ἀπὸ κάποια μαρτυρία ἢ ἀναφορὰ ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀνάλογο τοῦ ἴδιου κανόνα στὸν ἡμερολογιακὸ κύκλο τοῦ Μέτωνος.

Ὁ Μέτων δὲν ἔκανε καμμία ἀλλαγὴ περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῶν ἐμβόλιμων μηνῶν τοῦ Σόλωνος.

Ἐπίσης αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ μιὰ ἀναφορὰ πρὸς ἐμφανίζει ὁ Ῥωμαῖος Μακρόβιος θεοδόσιος (+5^{ος}) πρὸς ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος Γλαυκίππου (-410) φαίνεται νὰ ἰσχύει καὶ γράφει :

Ἀπ' ὅλους τοὺς τοὺς μῆνες, ἐμβόλιμος ὑπολογίζονταν ὁ Φεβρουάριος πρὸς ἦταν ὁ τελευταῖος τῆς χρονιάς, κατὰ μίμηση ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες πρὸς ἔτσι ἔπρατταν γιὰ τὸν τελευταῖο μῆνα τοῦ ἔτους τοὺς μεταξὺ τῶν ἡμερῶν τῶν τροπῶν (ἡλιοστασίου), ὅπως γράφει ὁ Γλαύκιππος γιὰ τὶς ἱεροτελεστίες τῶν Ἀθηναίων. ἀλλὰ διαφορετικὰ μὲς τοὺς Ἕλληνες ὁ ἐμβόλιμος μῆνας γιὰ τοὺς Ῥωμαίους ὁ Φεβρουάριος ποτὲ δὲν ὀλοκληρωνόταν.

[Περὶ Ἑθίμων καὶ Ἱερῶν τῶν Ἀθηναίων. Κρόνος, i, xiii.266]

Ἐὰν αὐτὸ τὸ ἔγραψε ὁ Γλαύκιππος ,γιὰ τὶς ἱεροτελεστίες τῶν Ἀθηναίων, τότε αὐτὴ ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἀφορᾷ τοὺς κανονισμοὺς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἡμερολογίου περὶ τῶν ἐμβολίων μηνῶν, καὶ ἂν ναί, τότε ἀνήκει στὸ ἡμερολόγιο τοῦ κύκλου τοῦ Σόλωνος καὶ ὄχι αὐτὸν τοῦ Μέτωνος πρὸς ἡ θέση τοῦ ἐμβόλιμου μηνὸς

ἦταν στὴ μέση τοῦ χρόνου, μετὰ τὸν ἕκτο μῆνα καὶ ὄχι στὸ τέλος τοῦ δωδέκατου μηνός.

Αὐτὸς ὁ κανόνας ἦταν συνήθης στὴν Ἑλληνικὴ Ὑκταετηρίδα κάθε τύπου τοῦλάχιστον ἀρχικῶς, ποὺ ἄνευ ἀμφιβολίας , ὁ ἴδιος ὁ Σόλων καθιέρωσε.

Στὴν Ἑλληνικὴ Κοσμογονία ὁ Ποσειδῶν, εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ ὑγροῦ στοιχείου καὶ πολλοὶ γραμματικοὶ καὶ σχολαστικοὶ τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ τοῦ Μεσαίωνα νόμισαν ὅτι τὸ ὄνομα Ποσειδεῶν δώθηκε σ'αὐτὸν τὸν μῆνα λόγω τῆς σχέσεως αὐτοῦ τοῦ μηνὸς μὲ τὶς συχνὲς τῆς καθορισμένης ἐποχῆς τοῦ ἔτους.

Ἔτσι καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου, ὁ Εὐστάθιος καταγράφει :

Ποσειδῶν δὲ τὸ συνέχον αἴτιον τὴν θάλασσαν. . . καὶ ὑετοὶ νᾶμα (διόρθ. ἄναμμα) ἀπὸ θαλάσσης ἔχουσι, καὶ Ἀττικοὶ τὸν περὶ χειμερίου τροπὰς (ἡλιοστάσιο) μῆνα Ποσειδεῶνα καλοῦσι
(Σχόλ.στ. Ἰλιάδ.Ο 188)

Καὶ ποὺ ἐπαναλαμβάνει :

Πᾶς δὴ ὁ τοιοῦτος ἄῃρ Διί ἔλαχε. . . Ποσειδῶν δὲ τὸ συνέχον αἴτιον τὴν θάλασσαν, ἐπεὶ πόσεως αἴτιος διὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ λοιπὰ ὕδατα, ἃ ἐκ θαλάσσης διηθούμενα ἐκρέουσιν, ἀφ' ἧς καὶ οἱ ὑετοὶ, πότιμοι καὶ αὐτοὶ ὄντες, ἀναμμα ἔχουσιν. διὸ καὶ οἱ Ἀττικοὶ τὸν περὶ χειμερίους τροπᾶς μῆνα Ποσειδεῶνα καλοῦσι .

*Πο-
σειδῶν δὲ τὸ συνέχον αἴτιον τὴν θάλασσαν, ἐπεὶ πόσεως αἴτιος διὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ λοιπὰ ὕδατα,
ἃ ἐκ θαλάσσης διηθούμενα ἐκρέουσιν, ἀφ' ἧς καὶ οἱ ὑετοὶ πότιμοι καὶ αὐτοὶ ὄντες ἀναμμα ἔχουσι. διὸ
1012καὶ οἱ Ἀττικοὶ τὸν περὶ χειμερίους τροπᾶς μῆνα Ποσειδεῶνα καλοῦσιν, ὡς Ἀνακρίων· μῆς μὲν δὴ 40
Ποσειδηῶν ἔστηκε, νεφέλαι δ' ὕδατι βαρύνονται, ἄγριοι δὲ χειμῶνες παταγοῦσι. καὶ τοιοῦτος μὲν καὶ
ὁ Ποσειδῶν.*

Εὐστάθιος, σχ.Ιλ.Ο. 1012.40

Ἡ ἐξήγηση ὅμως αὐτὴ τοῦ Εὐστάθιου ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοση τοῦ ὀνόματος στὴν πραγματικότητα εἶναι δικὸν τοῦ συμπέρασμα καὶ πέρα ὡς πέρα, χωρὶς καμμία ἀμφιβολία , φανταστική.

Στὰ Ἀνακρεόντεια ὅμως, μιὰ συλλογὴ ποιημάτων ποὺ ἀποδίδονται στὸν Ἀνακρέων (-572), ὁ μῆνας Ποσειδεῶν ἀναφέρεται Ποσειδηῶν καὶ εἶναι ἡ περίοδος τῶν βροχῶν τῶν νεφελῶν καὶ τοῦ ψύχους.

(Ἀνακρεόντεια Ἀποσπασμάτια στ.337),

ἐπίσης στὸ παλιὸ Ἰωνικὸ ἡμερολόγιο ὑπῆρχε ἓνας τέτοιος μῆνας.

Ἡ πραγματικὴ αἰτία ποὺ εἶναι καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια μόλις ἐπισημάνθηκε ,δηλαδή ἡ σύνδεση αὐτοῦ τοῦ μηνὸς μὲ τὸν Ποσειδῶνα ἀκόμα καὶ πρὶν τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμήρου, τὴν ὁποία ὁ Σόλων ἤξερε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς σχολιαστὲς τῶν νεωτέρων χρόνων.

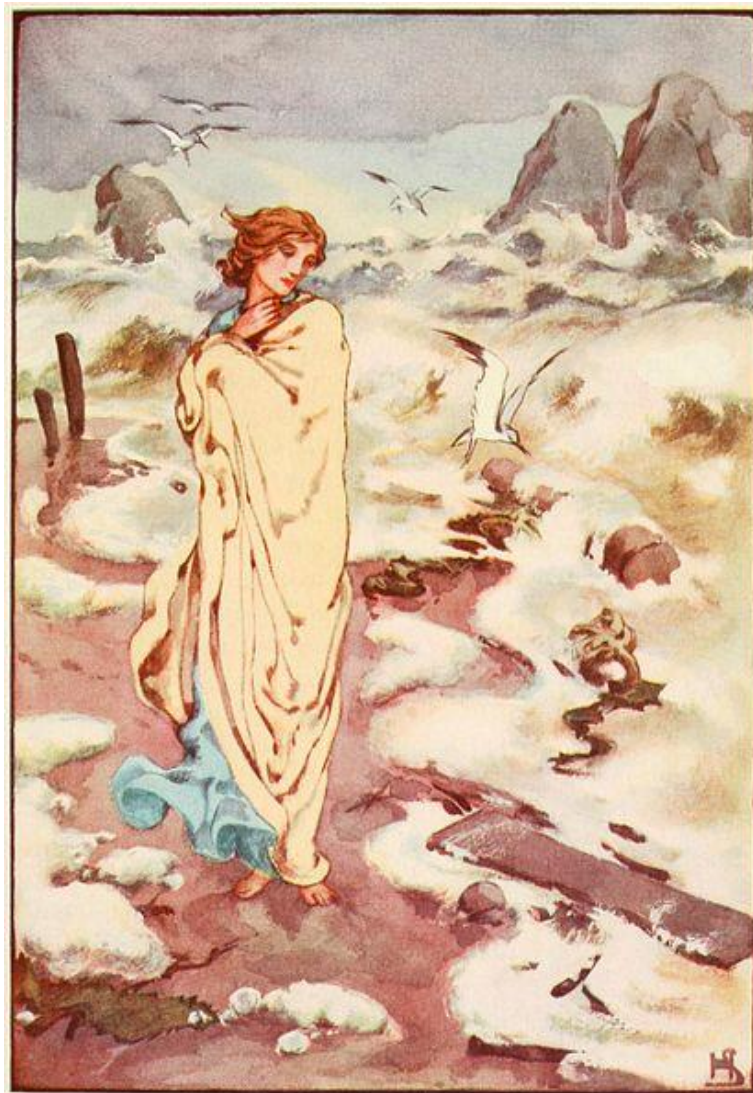
Ἀποδεικνύει παρόλα αὐτὰ τὸ ἴδιο, ὅτι αὐτὸς ὁ μῆνας εἶχε μιὰ ἐμπειρικὰ γνωστὴ σχέση ὡς πρὸς τὴν περίοδο τῶν βροχῶν μέσα στὸ φυσικὸ ἔτος ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴν θέση του στὴν περίοδο τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου ἢ κοντὰ σ'αὐτήν.

Μποροῦμε ἐπίσης νὰ σκιαγραφήσουμε περαιτέρω τὴ σχέση αὐτοῦ τοῦ μηνὸς στὸ Ἀττικὸ Ἡμερολόγιο γιὰ τὸ Χειμερινὸ Ἡλιοστάσιο μέσω ἑνὸς ὀνόματος, ποὺ μαθαίνουμε ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ τοῦ Θεσσαλονικέως, τὸ Περί μηνῶν, (1398-1475), ποὺ εἶχε δωθεῖ στὴν Ἀλκυόνη, τὸ ὄνομα Ποσειδεωνίς, ἢ τοῦ πτηνοῦ τοῦ Ποσειδεῶνος.

Τὸ ὄνομα εἶχε δωθεῖ στὸ πτηνὸ λόγῳ τῆς ὥτοκίας καὶ τῆς ἐκτροφῆς τῶν μικρῶν του σ'αὐτὸν τὸν μῆνα κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν καταιγίδων καὶ τῶν θυελλῶν ὅπου (σύμφωνα

μ' ἓνα μῦθο τῆς ἀρχαιότητος) συνέβαινε ἐν μέσῳ μιᾶς παράξενης γαλήνης ἀπαλλαγμένης ἀπὸ τὶς κακὲς καιρικὲς συνθῆκες.

Ἡ ἱστορία τοῦ Κύηκος καὶ τῆς Ἀλκυόνης εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ στὸν κλασικὸ ἀναγνώστη.

Ὁ Ὀβίδιος ἀφοῦ ἱστορεῖ τὸ πρόωρο τέλος τοῦ Κύηκος καὶ τὴν μεταμόρφωση καὶ τῶν δύο συζύγων (Κύηκος καὶ Ἀλκυόνης) σὲ πτηνά, ποὺ οἱ Ἀρχαῖοι καλοῦσαν τὸ πτηνὸ αὐτὸ Ἀλκυών, καταλήγει :

Τότε, ἐπίσης, παραμένοντας
μισητοὶ ἀπὸ τὴν ἴδια μοῖρα,
στὴν ἀγάπη τους, ποὺ δὲν χάνεται,
πτηνὰ τώρα, ἡ ἔνωσή τους συζυγική.
Εἶναι σύζυγοι, γονεῖς θὰ γίνουν
καὶ μέσα στὴ χειμωνιὰ γιὰ ἑπτὰ ἡμέρες
ἡ Ἀλκυόνη ὥστοκεῖ μέσα στὴ φωλιά της,
κρεμασμένη πάνω στὴ θάλασσα,
ταξιδεύει ἀσφαλῆς, καὶ ὁ Αἴολος
κρατεῖ τοὺς ἀνέμους του
καὶ κρατᾷ γαλήνια τὴ θάλασσα
γιὰ τὰ ἐγγόνια του.
(Ὀβίδιος, Μεταμορφώσεις 742)

Σ'αὐτὸ τὸ βραχύβιο διάστημα γαλήνης στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνος, ἀποδίδεται ὁ κλασικὸς μῦθος τῆς Ἀλκυόνης ποὺ σὲ μιὰ εἰδική ἐξαίρεση ἀπὸ μέρους τῶν θεῶν ἐκκολάπτει τὰ μικρὰ της στὴν ἀγκυλιὰ τῆς θάλασσας ἐν μέσῳ διαστήματος καταιγίδων καὶ θυελλῶν:

Φασὶ δὲ κῦμα ἀφανίζον αὐτῆς τὰ ὠὰ, καὶ ἐπιπολὺ οὔσης ἀτέκνου, ὁ Ζεὺς ἐλεήσας αὐτὴν ὥρισεν ἡμέρας τινὰς εὐδεινὰς, ἐν αἷς τίκτει καὶ ἐκγλύφει, ἑπτὰ ἑπτὰ, ἅς λέγουσιν Ἀλκυονίδας, τὰς γαληνοὺς-Ζεὺς δὲ θεασάμενος αὐτὴν κλαίουσαν κατελεήσας ἐπέταξε τοῖς ἀνέμοις καθ'ὄν καιρὸν ἡ Ἀλκυόνη τίκτει μὴ πνεῖν μέχρι ἰδ' ἡμερῶν, τοῦ χειμῶνος αὐξανομένου.

(Σχόλια ΙΛΙΑΔ.Τ.562 παρ. Ανέκδ. Ἑλλην. Βιβλιοθήκης Παρ. 4.5.3-16)

Αὐτὲς λοιπὸν, οἱ Ἀλκυονίδαι ἡμέραι πράγματι ἐκπροσωποῦνται διαφορετικὰ ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὴν θέσιν τους καθὼς καὶ γιὰ τὴν διάρκεια τους.

Ὁ Δημόκριτος ἄραγε ἐννοοῦσε αὐτὲς τὶς μέρες ποὺ ὀνομάζει ποικίλαι, καὶ τὶς ἀρχίζει τὴν 4^η τοῦ Ἰχθυῶν, σύμφωνα μὲ τὸν Γεμῖνο τὸν Ῥόδιο στίς 25 Φεβρουαρίου, στίς 30 τοῦ Μεχείρ σύμφωνα μὲ τὸν Πτολεμαῖο, ἀλλὰ πρὶν τὸ χειμερινὸ ἡλιοστάσιον καὶ ἑπτὰ ἡμέρες μετὰ ἀπὸ αὐτό.

Οἱ πρῶτες ἑπτὰ εἶναι ἀφιερωμένες στὴν ἐκκόλαψιν τῶν νεογνῶν τῆς Ἀλκυόνης καὶ οἱ

δεύτερες ἐπτὰ εἶναι ἀφιερωμένες στὸ νὰ δυναμώσουν μέχρι νὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ πετάξουν ἀπὸ μόνα τους.

Συνήθως τὸ σύνολο τῶν ἡμερῶν αὐτῶν παρουσιάζεται ὡς 14, μερικοὶ σχολαστικοὶ τὶς μειώνουν σὲ 7 ἢ 9.

Ὁ Ἡσύχιος γράφει:

Ἀλκυονίδαι, ἡμέραι τινές, τὸν ἀριθμὸν ἰδ' ἑταληναί, ἐν αἷς νεοσσεύει ἡ Ἀλκυών.

Ἡ ἀρχαιότερη ἀναφορὰ σ' αὐτὸν τὸν μῦθο, τῆς Ἀλκυόνης καὶ τοῦ Κύηκος, εἶναι κάποια σωζόμενα ἀποσπασμάτια τοῦ Ἀλκμᾶνος, ποὺ δείχνει ὅτι τὸ ἀναγνωρίζει αὐτὸ τὸ φαινόμενο.

Οὐ μ' ἔτι, παρθενικαὶ μελιγάρνες ἱερόφωνοι.

Γυῖα φέρειν δύναται· βάλε δὴ βάλε κήρυλος εἶην,
ὅ;τ' ἐπὶ κύματος ἄνθος ἄμ' ἀλκυόνεσσι ποτᾶται, νηλεές
ῥητορ ἔχων, ἀλιπόρφυρος εἶαρος ὄρνις.

(Τοὺς κήρυλους τοὺς ἀναφέρουν οἱ, Ἀντίγονος Καρύστιος, Ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγή. Ἀθηναῖος 11.16, Πλούταρχος, Πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα. Ἡσύχιος, Φώτιος, Ἀριστοτέλους σχόλια καὶ ἄλλοι.)

Τὸ ἀρσενικὸ πτηνὸ Ἀλκυὼν ὅταν γεράσει οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι μας τὸ ὀνόμαζαν κήρυλος, καὶ ἔλεγαν ὅτι, ὅταν δὲν μπορούῖσε νὰ πετάξει πιά ἀπὸ μόνον του , ἢ θυληκιὰ Ἀλκυόνη τὸ κουβαλοῖσε στὶς φτεροῦγες της.

Ἔτσι καὶ ὁ Ἀλκμάν, στὸ ἀποσπασμάτιό του συγκρίνει τὴν κατάσταση μὲ αὐτὴ τῶν κηρύλων, ποὺ τώρα πιά ὄντας γέρος θὰ εὐχόταν νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ κηρύλο ὥστε νὰ ἔχει τὴν φροντίδα ἀπὸ τὸ θυληκὸ ταίρι του.

Ένα αποσπασμάτιο τοῦ Σιμωνίδη ἐπίσης τὸ ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης στὸ ἔργο του *ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΑ ΖΩΪΑ ΙΣΤΟΡΙΩΝ*, ὅπου ἡ ἀναφορά του ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό :

Τὸ δὲ τῶν ὀρνίθων γένος. ὥσπερ εἴρηται, τὸ πλεῖστον περὶ τὸ ἔαρ ποιεῖται καὶ ἄρχόμενου τοῦ θέρους τὴν ὀχείαν καὶ τοὺς τόκους, πλὴν ἀλκυόνος. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς τὰς χειμερινάς· διὸ καὶ καλοῦνται, ὅταν εὐδειναὶ γένωνται αἱ τροπαί,

άλκυόνειοι ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν ἑπτὰ δὲ
μετὰ τροπᾶς· καθάπερ καὶ Σιμωνίδης ἐποίησεν·

Ὡς ὅποτ' ἄν χειμέριον κατὰ μῆνα
τιτύσκη Ζεὺς ἡμάτα τεσσαρακάδεκα,
λαθάνεμόν τέ μιν ὥραν
καλέουσιν ἐπιχθόνιοι, ἱέρ' ἄν
παιδοτρόφον ποικίλας ἄλκυόνοσ.

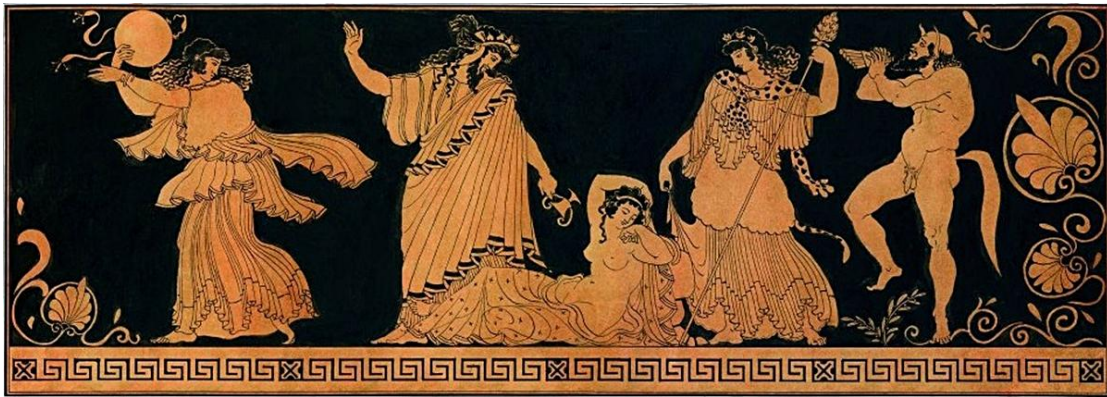
Γίνονται δ' εὐδειναὶ ὅταν συμβῇ νοτίους γίνεσθαι τὰς
τροπὰς, τῆς Πλειάδος βορείου γενομένης. Λέγεται
δ' ἐν ἑπτὰ μὲν ἡμέραις ποιεῖσθαι τὴν νεοττιὰν, ἐν δὲ
ταῖς λοιπαῖς ἑπτὰ ἡμέραις τίκτειν τὰ νεόττια καὶ
ἐκτρέφειν. Περὶ μὲν οὖν τοὺς ἐνταῦθα τόπους οὐκ αἰ
συμβαίνει γίνεσθαι ἄλκυονίδας ἡμέρας περὶ τὰς
τροπὰς, ἐν δὲ τῷ Σικελικῷ πελάγει εχέδον αἰί.

Αὐτὲς οἱ δέκατέσσαρες λοιπὸν ἡμέρες ἦσαν
ἀφιερωμένες στήν Ἀλκυονίδα ἀναπαγωγὴ ὅπως
τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Πλίνιος, καὶ ὁ Σιμωνίδης ὅπως
εἶδαμε χειμέριον κατὰ μῆνα, ὁ Ἀριστοτέλης
Περὶ τροπᾶς χειμερινᾶς, καὶ τὸ ἐπίθετο ποῦ
χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι μας
σύμφωνα μὲ τὸν Γαζῆ, ἦσαν τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα
τῆς Ἀλκυόνης:

Καλεῖται δὲ Ποσειδεωνὶς τοῖς πολλοῖς ἢ ὄρνις· τῶν
ἀστείων ὥς ἔοικε τοῦνομα εἴληφόσι, παρὰ τὸ τίκτειν
Ποσειδεῶνος μηνός.

Ἀλλὰ νομίζω εἶπαμε ἄρκετὰ γιὰ τὸ ὄνομα,
πᾶμε νὰ δοῦμε τίς ἐορτὲς τοῦ μηνός.

ΕΟΡΤΕΣ ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ

Σύμφωνα με τις ἐπιγραφές που βρέθηκαν στὸν Δῆμο τῆς Μυρρίνοῦς (Μεσόγεια), καὶ με τὸν Jon Mikalson καθ. Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, τοῦ πανεπιστημίου τῆς Virginia, καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς στὴν Ἀθῆνα, ἐορτάζονταν στὸν ἀρχαῖο Δῆμο τῆς Μυρρίνοῦς τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ μηνὸς τὰ Πληρόσια θυεῖν ἢ **Πληροσία** θυσία πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς.

Ἡ ἡμερομηνία πού πρότεινε ἦταν ἡ 5^η Ποσειδεῶνος, σύμφωνα με τὰ εὐρήματα στὸ σημεῖο ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές χρονολογοῦνται μετὰ τὴν 110^η Ὀλυμπιάδα (-340 κοινῆς χρονολόγησής)

[ΜΥΡΡΙΝΟΥΣ : IG I² 1183(RO 63) 33]

Στὴν ἐορτὴ ἔπαιρναν μέρος οἱ γυναῖκες.

Ἡ 8^η σύμφωνα μὲ τὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο ἦταν ἡ ἡμέρα πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ ἥρωος Θησέως καὶ ἴσχυε γιὰ ὅλους τοὺς μῆνες, ἔτσι καὶ σὲ αὐτὸν τὸν μῆνα, μόνο που σὲ αὐτὸν τὸν μῆνα ἡ λατρεία εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος Χαμαιζήλου.

ΠΟΣΙΔΕΩΝΟΣ Η΄ΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΠΟΠΑΝΟΝ ΧΟΙΝΙΚΙΑΪΟΝ
ΔΩΔΕΚΟΜΦΑΛΟΝ ΚΑΘΗΜΕΝΟΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΙ ΧΑΜΑΙΖΗΛΩ
ΝΗΦΑΛΙΟΝ.

(Χαμαιζήλω ποσειδῶνας εἶναι μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ὑποχθονίου, δηλαδὴ τοῦ ποσειδῶνος κάτω ἀπὸ τὴν γῆ, οἱ ὑδροφόροι ὀρίζοντες μὲ λίγα λόγια)
[Ἀττικὴ Ἐπιγραφὴ C.I.A.3.77 στὸ Oxford Univ.]

Οἱ προσφορὲς καρπῶν καλαμποκιοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ ἦταν ἄφθονες ἐκείνη τὴν ἡμέρα.

Ἀπὸ ἀρχαῖες πηγὲς μαθαίνουμε ὅτι πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος διοργανώονταν κάθε πέντε ἔτη (ὅπως ἡ Ὀλυμπιάδα κάθε τέσσαρα) ἐορτὴ στὸ Σούνιο, στὸ ναὸ τοῦ Ποσειδῶνος Σωτῆρος πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἦταν ἀρκετὰ μεγάλη καὶ κύρια.

(Ἐπιγραφές ποὺ βρέθηκαν στὸ Σούνιο)
[IG²,190,8. IG²,1367,16ff] τὸ ἐπιβεβαιώνουν.

Δὲν εἶναι ὅμως σίγουρο ὅτι αὐτὴ ἑορτὴ
λάμβανε χώρα αὐτὸν τὸν μῆνα διότι ὁ καιρὸς
δὲν θὰ ἦταν σύμμαχος σὲ παράκτιες
περιοχές γιὰ τὴν διοργάνωση μιᾶς τόσο
μεγάλῃς ἑορτῆς μὲ τὴν συμμετοχὴ ὁλόκληρης
τῆς πόλης.

Τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῶν
ἀναφορῶν ὑποδεικνύουν ὅτι ἡ ἑορτὴ ,
τὰ Ποσεΐδια, ἦταν κύρια ἑορτὴ κατὰ τὴν
Μυκηναϊκὴ περίοδο , τότε ποὺ ὁ Ποσειδῶν
ἦταν ἡ κύρια λατρεῖα μαζὶ μὲ τὸν Δία καὶ τὸν
Πλούτωνα.

[Ἐπιγραφή G.R I², 444ff]

Τὴν 16^η Ποσειδεῶνος πραγματοποιοῦνταν
θυσία χοίρου καὶ ὁλοήμερη ἑορτὴ πρὸς τιμὴν
τοῦ Ὁρ[ε]ίου Διὸς καὶ τῆς Ὁρ[ε]ίου Ἀθηνᾶς ,
σύμφωνα μὲ τὸ θυσιολόγιο τοῦ δήμου
Ἑρχείας.

[Ἐπιγρ. Ἐλευσῖνος 144 II.10-12]

Jon Mikalson 1992. Burkert.

Τὰ Διονύσια ἐν Ἀγροῖς ἄρχιζαν νὰ ὀργανώνονται ἀπὸ τὶς 19 τοῦ Ποσειδεῶνος καὶ διαρκοῦσαν ἀρκετὲς ἡμέρες.

Ἐπιγραφὴ ποὺ βρέθηκε στὸ Δῆμο τῆς Μυρρίνου μαρτυρεῖ τὸ γεγονὸς τῆς ἑναρξῆς τῶν συνεδριάσεων τῶν Διονυσιαστῶν στοὺς χρόνους τῆς 87^{ης} Ὀλυμπιάδος.

τῇ δὲ ἐνάτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ Ποσειδεῶν[ος] μ[η]ν[ος]
χρηματίζ[ε]ιν πε[ρ]ὶ [Διον]υσίων
[C.I.Att.ii I no 578,36f]

Σὲ μιὰ ἄλλη ἀναφέρεται ὅτι οἱ Διονυσιασταὶ τοῦ Ποσειδεῶνος συνεδρίαζαν στὴν:
Ποσ[ε]ιδεῶνος, ἀγορᾶ κυρία
[C.I.Att. iv2 nos 623d καὶ 623e]

Τὰ Διονύσια ἐν Ἀγροῖς δὲν περιορίζονταν σὲ σὲ ἐορτασίες μίας ἡμέρας ἀλλὰ ἐορτάζονταν σύμφωνα μὲ τὶς προτιμήσεις τῶν κατοίκων τῆς κάθε γειτονιάς στὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν δῆμων τῆς Ἀττικῆς.

Ἦταν ἡ θρησκευτικὴ τελετὴ ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ μεγάλες ἀθηναϊκὲς γιορτὲς τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Διονυσίων ἐν Ἀσπὶ προῆλθαν.

Ἐπέζησε ὡς τοπικὴ ἐορτὴ στὰ διάφορα μέρη καὶ Δήμους σὲ ὅλη τὴν ἑκτασὴ τῆς Ἀττικῆς, διατηρῶντας σὲ κάποιον βαθμὸν τὸν πρωτόγονο χαρακτήρα στὸ ἀρχικὸ τελετουργικὸ τοῦ ἄλλὰ υἱοθέτησε στὴν πορεῖα τοῦ χρόνου, πάρα πολλὰ μέρη, ἀπὸ τὶς διαφορὲς ἐορτὲς τῆς πόλης καὶ ἔτεινε στὸ νὰ τὶς μιμηθεῖ σὲ μιὰ πιὸ συγκρατημένη κλίμακα.

Ὁ Πλούταρχος μᾶς δίνει μιὰ συναιθηματικὰ νοσταλγικὴ εἰκόνα τῶν ἐορτασμῶν καὶ τοῦ τελετουργικοῦ στὴν ἀρχικὴ τους μορφὴ :

ἡ πατριὸς τῶν Διονυσίων ἐορτὴ τὸ παλαιὸν ἐπέμπετο δημοτικῶς καὶ ἱλαρῶς, ἀμφορεὺς οἴνου καὶ κληματὶς, εἶτα τράγον τὶς εἵλκεν, ἄλλος ἰσχάδων ἄρριχον ἠκολούθει κομίζων, ἐπὶ πᾶσι δ' ὁ φαλλός ἄλλὰ νῦν ταῦτα παρεώραται καὶ ἠφάνισται, χρυσωμάτων περιφερομένων καὶ ἱματίων πολυτελῶν καὶ ζευγῶν ἐλαυνομένων καὶ προσωπείων. οὕτω τὰναγκαῖα τοῦ πλούτου καὶ χρήσιμα τοῖς ἀχρήστοις κατακέχωσται καὶ τοῖς περιττοῖς.

(Πλούταρχος, Περὶ Φιλοπλουτίας 527d)

Ὁ Πλούταρχος μᾶς γράφει γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ λαμπρότητα τῶν μεγάλων πομπῶν στὶς ἡμέρες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ἱμπεριαλισμοῦ καὶ ἡ εἰκόνα

ποὺ ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ εἶναι ἀντίθετη
μὲ τὴν ἀπλότητα, ποὺ παραθέτει νοσταλγικὰ,
τῶν ἐορτασμῶν στὶς παλιὲς ἐποχὲς τῶν
προγόνων μας.

‘Ο ἀμφορέας οἴνου, μιὰ κλιματόβεργα, ὁ
τράγος γιὰ τὴν θυσία, σῦκα καὶ ὁ φαλλὸς.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀπεικόνιση τῆς
πομπῆς, ἀπλοϊκὴ.

Αὐτὴ, ἡ ἀπλοϊκὴ σκηνή, διαδραματίζεται στὸ
ἔργο τοῦ Ἀριστοφάνους, τοὺς Ἀχαρνῆς,
περίπου 500 χρόνια νωρίτερα. Στοὺς Ἀχαρνῆς,
ὁ Ἀριστοφάνης γιὰ νὰ ξεσηκώσει τὸ αἶσθημα
τῆς λύπης στὸ ἀκροατήριό του κάνοντας τοὺς
νὰ νοσταλγήσουν τὶς παλιὲς καλὲς ἡμέρες τῆς
εἰρήνης, πρὶν ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸ
Πόλεμο, βάζει τὸν ἥρωα τῆς κωμωδίας του,
τὸν Δικαόπολι, νὰ ἔχει ἐπιτύχει πρῶτα
συνθήκη εἰρήνης γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ μετὰ
νὰ ἀνακοινώνει ὅτι θὰ ἐορτάσει τὰ Διονύσια
ἐν Ἀγροῖς. Στὴν ἀναπαράσταση τῆς πομπῆς
ποὺ ἀκολουθεῖ, ἡ κόρη τοῦ Δικαόπολι
παριστάνει τὴν κανηφόρο, φέρει τὸ καλάθι μὲ
τοὺς καρποὺς δηλαδὴ, ὁ ὑπηρέτης τοῦ ὁ
Ξανθίας κουβαλᾷ τὸ ὁμοίωμα τοῦ φαλλοῦ καὶ
ὁ Δικαιοπόλις ὁδηγεῖ τὸν τράγο πρὸς τὴν
θυσία. Ἡ σκηνὴ τοῦ ἔργου ἔχει ἀρκετὰ κωμικὰ

στοιχεῖα καθὼς ὁ Ἀριστοφάνης ἀναμιγνύει τὰ ἀστεῖα μὲ τὸ τελετουργικὸ, ἡ γενικὴ εἰκόνα ὅμως τῆς τελετῆς εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινὴ ἢ ὁποῖα εἶχε σκοπὸ νὰ θυμίσει στοὺς Ἀθηναίους τὴν χαρὰ καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐξοχῆς.

Παραθέτω ἀρχαῖο κείμενο καὶ ἀπόδοση:

Δικαιοπόλις

εὐφημεῖτε, εὐφημεῖτε.

Χορός

σῖγα πᾶς. ἠκούσατ' ἄνδρες ἄρα τῆς εὐφημίας;
οὗτος αὐτός ἐστιν ὃν ζητοῦμεν. ἀλλὰ δεῦρο πᾶς
ἐκποδών: θύσων γὰρ ἀνὴρ ὡς ἔοικ' ἐξέρχεται. 240

Δικαιοπόλις

εὐφημεῖτε, εὐφημεῖτε.

προΐτω σ' τὸ πρόσθεν ὀλίγον ἢ κανηφόρος:
ὁ Ξανθίας τὸν φαλλὸν ὀρθὸν στησάτω.
κατάθου τὸ κανοῦν ὦ θύγατερ, ἵν' ἀπαρξώμεθα.

Θυγάτηρ

ὦ μῆτερ ἀνάδος δεῦρο τὴν ἐτνήρυσιν, 245
ἵν' ἔτνος καταχέω τούλατῆρος τουτουί.

Δικαιόπολις

καὶ μὴν καλὸν γ' ἔστ' : ὦ Διόνυσε δέσποτα
κεχαρισμένως σοι τήνδε τὴν πομπὴν ἐμὲ
πέμψαντα καὶ θύσαντα μετὰ τῶν οἴκετῶν
ἀγαγεῖν τυχηρῶς τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια, 250
στρατιᾶς ἀπαλλαχθέντα: τὰς σπονδὰς δέ μοι
καλῶς ξυνενεγκεῖν τὰς τριακοντούτιδας.
ἄγ' ὦ θύγατερ ὅπως τὸ κανοῦν καλὴ καλῶς
οἴσεις βλέπουσα θυμβροφάγον. ὡς μακάριος
ὅστις σ' ὀπύσει κάκποιήσεται γαλᾶς 255
σοῦ μηδὲν ἥττους βδεῖν, ἐπειδὰν ὄρθρος ᾖ.
πρόβαινε, κὰν τῶχλῳ φυλάττεσθαι σφόδρα
μή τις λαθῶν σου περιτράγῃ τὰ χρυσία.
ὦ Ξανθία, σφῶν δ' ἐστὶν ὀρθὸς ἐκτέος
ὁ φαλλὸς ἐξόπισθε τῆς κανηφόρου: 260
ἐγὼ δ' ἀκολουθῶν ἄσομαι τὸ φαλλικόν:
σὺ δ' ὦ γύναι θεῶ μ' ἀπὸ τοῦ τέγους.
πρόβα.

Δικαιόπολις

Φαλῆς ἐταῖρε Βακχίου
ξύγκωμε νυκτοπεριπλάνητε
μοιχὲ παιδεραστά, 265
ἐκτῷ σ' ἔτει προσεῖπον ἐς
τὸν δῆμον ἐλθὼν ἄσμενος,
σπονδὰς ποιησάμενος ἐμαυτῷ,

πραγμάτων τε καὶ μαχῶν
καὶ Λαμάχων ἀπαλλαγείς. 270
πολλῶ γάρ ἐσθ' ἥδιον, ὦ Φαλῆς Φαλῆς,
κλέπτουσαν εὐρόνθ' ὠρικὴν ὑληφόρον
τὴν Στρυμοδώρου Θρᾶτταν ἐκ τοῦ Φελλέως
μέσῃν λαβόντ' ἄραντα καταβαλόντα
καταγιγαρτίσ' ὦ 275
Φαλῆς Φαλῆς.
ἐὰν μεθ' ἡμῶν ξυμπίῃς, ἐκ κραιπάλης
ἔωθεν εἰρήνης ῥοφήσει τρύβλιον.

Ἀπόδοση

Δικαιοπόλις

Ἱερὴ σιγὴ! Σωπᾶστε!

Χορὸς

Τ' ἀκούσατε; Σιωπὴ! Ἱερὴ σιγὴ κυρύττει. Νάτος αὐτὸ
ποὺ ζητοῦμε! Στὴν ἄκρῃ ὅλοι μας! Βγαίνει γιὰ τὴ
θυσία.

Δικαιοπόλις

Ἱερὴ σιγὴ κρατῆστε. Νὰ προχωρήσει πιο μπροστὰ ἡ
κόρη μὲ τὸ κάνιστρο. Ὁ Ξανθίας τὸ φαλλὸ νὰ τὸν
κρατάει ὀρθό. Ἀπίθωσε καὶ ἐσὺ κόρη τὸ ταψί. Νὰ
ἀρχίσουμε τῶρα.

Κόρη

Μάνα δῶσε μου τὴν κουτάλα ν'ἀλείψω τὸ χυλὸ στή
φέτα.(Ἐδῶ ὁ Ἀριστοφάνης παρουσιάζει μιὰ σάτυρα
μέσω τῆς κόρης, ὅπου στήν πραγματικότητα
ραντίζαν τὸ θῦμα τῆς θυσίας, τὸν τράγο, μὲ
εὐλογημένο καλαμπόκι)

Δικαιοπόλις

Καλὰ εἶναι ἔτσι, ἄντε , Δέσποτα Διόνυσε σὲ σένα τὴ
χαρίζω τούτη τὴ γιορτὴ ἐγὼ καὶ οἱ ὑπηρέτες μου, νὰ
γιορτάσουμε μὲ τέχνη τὸ Διονύσια στοὺς Ἀγροὺς μιὰ
πού ὁ πόλεμος νισάφι καὶ τὴν τριαντάχρονη καλὰ νὰ
τὴ χουφτώσουμε.

Ἔλα θυγατέρα μου. Φέρε τὸ καλάθι ὁμορφα
προσεκτικά, μὲ ὄψη σοβαρὴ σάν σὲ πικρόχορτο στὸ
στόμα.(Ἐδῶ πάλι ὁ Ἀριστοφάνης σατυρίζει τοὺς
ἀριστοκρατικούς τρόπους)

Καλότυχος ὅποιος σ' τὸ κάνει καὶ κάνει μαζί σου
γατάκια ν' ἀμολοῦν σάν καὶ σένα πορδὲς τὰ
χαράματα.

Προχῶρα, προχῶρα καὶ κοῖτα μὴ βάλουν στὰ
χρυσάφια σου χέρι.

Κι ἐσύ Ξανθία πρόσεχε, κρᾶτα το φαλλὸ ὀρθό, πίσω
ἀπ' τὴν κόρη κρᾶτα τον κι'ἐγὼ θ' ἀκολουθῶ νὰ λέω
τὸ τραγούδι. Κι ἐσύ γυναῖκα ἀνέβα στὴ στέγη καὶ
κοῖτα μας. Ἀρχίζουμε.

(Ἀκολουθεῖ ὁ φαλλικὸς ὕμνος κατὰ τὴν ἄποψη
τοῦ Ἀριστοφάνους)

Δικαιοπόλις

Φαλή, τοῦ Βάκχου φίλε, συντραγουδιστή,
μοιχὲ καὶ νυχτοπερπατιάρη
καὶ ἀγριοκυνηγιάρη,
ἕξι χρόνια πρόσμενα
νὰ σὲ γιορτάσω στὸ χωριὸ μου
μὲ σπονδὲς χαρούμενος!
Τέρμα πιά τὰ δύσκολα
καὶ Λάμαχοι καὶ μάχες!
Ἄχ Φαλή, θεέ, τὴ γλύκα θὰ μοῦ ἦταν
νὰ ἴβρισκα στὸ δρόμο μου ξυλοκλέφτρα ροδαλὴ
τὴ Θράκα τοῦ Στρυμόδωρου, τὴν παχουλή,
νὰ τὴν πιάσω ἀπ' τὴ μέση,
νὰ τὴν πάρω νὰ τὴν κάτσω
νὰ τὴν καταξεκουκιάσω
ἄχ Φαλή Φαλή μου!
Μαζί μου ἂν ἔρθεις νὰ συμπιεῖς ἓνα κιοῦπι εἰρήνης ὥς
τὸ πρῶτ' ἂν καταπιεῖς
καὶ ἡ ἀσπίδα στὸ καρφὶ θὰ μένει κρεμασμένη...

(Ἀριστοφάνους Ἀχαρνῆς, στ. 237-278)

Τὸ Ἀθηναϊκὸ ἀκροατήριον τῆς 89^{ης} Ὀλυμπιάδος θὰ εἶχε ξεκαρδιστεῖ στὸ γέλιο μὲ αὐτὴ τὴ σάτυρα, ἀλλὰ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν πρόσφυγες κατατρεγμένοι ἀπὸ τὴν σπαρτιατικὴ εἰσβολή, θὰ εἶχαν νοιώσει μιὰ νοσταλγία μέσα στὴν καρδιά τους γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τοὺς ἑορτασμοὺς καὶ τὶς ἐκδηλώσεις στοὺς ἀγροὺς τῆς ἐξοχῆς.

Στὸν σύγχρονον ἀναγνώστη, (ποὺ ἀγνοεῖ τὴν Ἑλληνικὴ ἀντίληψη) ἀκόμη καὶ τὰ μέρη τῆς κωμωδίας ποὺ δὲν περιέχουν Ἀριστοφανικὴ σατυρικὴ γλῶσσα, δὲν μποροῦν νὰ τοῦ ξυπνήσουν αἰσθήματα θρησκευτικῆς συμπάθειας.

Πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε ὅμως ὅτι τότε θὰ εἶχε προκαλέσει μιὰ συναισθηματικὴ ἔκρηξη νοσταλγίας στοὺς Ἀθηναίους γιὰ τὸ ἑορταστικὸ κλίμα ποὺ θα ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει καὶ δὲν ὑπῆρχε λόγῳ τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου.

Ὅπως σήμερον τὰ Χριστούγεννα εἶναι γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς, ἔτσι καὶ τότε τὰ Διονύσια ἐν Ἀγροῖς ἦταν ἡ ἑορτὴ ὅπου μοιράζονταν μὲ ὅλους τὴ χαρὰ τὴν ἀγάπη, τὸ κέφι καὶ τὴ ζωή.

Ἦταν ὁ καιρὸς γιὰ τὴν οἰκογένεια γιὰ τὰ παραδοσιακὰ παιγχνίδια μὲ φίλους, γιὰ τὰ

δῶρα τῶν παιδιῶν ἀλλὰ καὶ τῆς βαθειᾶς
θρησκευτικότητος.

Τὰ Διονύσια ἐν Ἀγροῖς ἦταν μιὰ ταραχώδης
καὶ θορυβώδης ἐορτὴ γεμάτη ζωὴ καὶ χαρὰ
καὶ κέφι γιὰ ὅλους.

Ἐνα χαρακτηριστικὸ παιγχίδι τῆς γιορτῆς
ἦταν ὁ ἀσκωλιασμός (Σχόλια Ἀριστοφάνους,
Πλοῦτος 1129) ὅπου οἱ νέοι φούσκωναν
ἀσκοὺς μὲ ἀέρα, τοὺς ἀλειφαν μὲ λάδι καὶ
πηδοῦσαν ἐπάνω τοὺς προσπαθώντας νὰ
διατηρήσουν τὴν ἰσορροπία τους.

Στὴν πραγματικότητα ἡ λέξη ἀποδίδεται ὡς
«στέκομαι στὸ ἓνα πόδι» διατηρῶντας τὴν
ἰσορροπία μου, καὶ ὑπῆρχαν ἀρκετὲς
ἐπιδείξεις καὶ παιγχίδια μὲ αὐτὴ τὴν
δοκιμασία. Σὲ μία ἄλλη ἐπίδειξη οἱ νέοι
προσπαθοῦσαν νὰ διανύσουν τὴ μεγαλύτερη
ἀπόσταση ἀναπηδώντας στὸ ἓνα πόδι, σὲ
κάποιο ἄλλο, μιᾶς μορφῆς κυνηγητοῦ , οἱ νέοι
κρατῶντας τὸ ἓνα πόδι ψηλὰ προσπαθοῦσαν
κτυπήσουν τὸν ἄλλο παίκτη μὲ τὸ ἐλεύθερο
πόδι τοὺς ἀναπηδώντας δίχως νὰ χάσουν τὴν
ἰσορροπία τους ἢ σὲ κάποιο ἄλλο οἱ παίκτες
ἀναπηδοῦσαν στὸ ἓνα πόδι καὶ ὅποιος
ἀναπηδοῦσε τὶς περισσότερες φορὲς ἦταν ὁ
νικητής. (Πλούταρχος, 6.1098B)

Οἱ ὀμάδες αὐτὲς τῶν νέων ἐκώμαζαν, ξεφάντωναν κατὰ κῶμες καὶ ἔτσι γεννήθηκαν οἱ κῶμοι καὶ οἱ κωμαστές. Καὶ ἀπὸ τοὺς κώμους καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Διονύσου τὸ Θεῖο, τὸ δαιμονικό, ἀπὸ τὸν Διόνυσο καὶ τοὺς Σατύρους καὶ τοὺς ἀκολούθους του ὡς ἀρχικωμαστές καὶ κωμαστές, γεννήθηκε ἡ Σάτυρα καὶ ἡ Κωμωδία καὶ ἡ Τραγωδία, ἡ ὥδῃ τῶν Σατύρων, ὥδῃ τῶν κωμῶν, ἡ ὥδῃ τοῦ τράγου πρὸς τῇ θυσία. Ὁ Διόνυσος εἶναι ὁ θεὸς ποὺ διασπᾶται καὶ θυσιάζεται, ποὺ τρῶμε καὶ πίνουμε ἀπὸ αὐτὸν. Νὰ ἡ ἀγροτικὴ ἀπαρχὴ τοῦ Σατυρικοῦ δράματος, τῆς μεγαλειώδους Τραγωδίας καὶ Κωμωδίας τῶν Ἀθηναίων. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ὀμάδων κωμαστῶν πῆρε σιγὰ σιγὰ πρὸ συστηματικὴ μορφὴ, ἄρχισαν νὰ κατασκευάζονται τὰ θέατρα καὶ ἐκτὸς τῆς πόλης τῶν Ἀθηναίων καὶ ὡς ἀποτέλεσμα ἄρχισαν νὰ παίζονται τραγωδίες καὶ κωμωδίες σὲ ὅλη τὴν Ἀττικὴ. Αὐτὲς οἱ ἀθλοπαιδίες προσδίδουν αὐτὸ ποὺ ὁ Πλούταρχος καλοῦσε «τὸ παλαιὸν ἐπέμπετο δημοτικῶς καὶ ἰλαρῶς» τοῦ παραδοσιακοῦ παλαιοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Διονυσίων ἐν Ἀγροῖς. Ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν μεγαλύτερων ἐκδηλώσεων τῶν Ἀθηναίων, οἱ

Δήμοι τῆς Ἀττικῆς δημιούργησαν σιγὰ σιγὰ τοὺς δικοὺς τους τοπικοὺς ἐορτασμούς.

Πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ ἐορτάσουμε τὰ Διονύσια σήμερα;

Μὲ τραγούδι, χορό, παιχνίδι, βραδυνὴ ἔξοδο στὰ θέατρα, φουρνίζοντας ψωμάκια σὲ φαλλικὰ σχήματα, διαβάζοντας Ἀριστοφάνη, πίνοντας ἐρυθρὸ οἶνο, ἀπαγγέλλοντας τοὺς Ὀρφικοὺς Ὕμνους 30 καὶ 45, τοὺς Ὀμηρικοὺς 1-7-26.

Στὶς 26 τοῦ Ποσειδεῶνος ἐορτάζονταν τὰ Ἀλῶα ταυτόχρονα μέσα στὴν διάρκεια τῶν Διονυσίων ἐν Ἀγροῖς διότι τὰ Διονύσια κρατοῦσαν ἀρκετές ἡμέρες.

Οἱ περισσότερες ἀρχαίες ἀναφορὲς εἶναι τόσο ἀπασχολημένες μὲ τὴν καταγωγὴ τῆς ἐορτῆς πού δὲν μᾶς δίνουν καὶ πάρα πολλές πληροφορίες γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἐορτὴ ἔκτος τὸ ὅτι ἦταν ἀφιερωμένη στὴν Δήμητρα καὶ στὸν Διόνυσο καὶ ἴσως καὶ στὸν Ποσειδῶνα ἀλλὰ

ὄχι τὸν Φυτάλμιο διότι τὸ ἐπίθετο αὐτὸ
παραπέμπει σὲ μετέπειτα ἐποχὴ ὅπου τὰ
δέντρα εἶναι γεμάτα μὲ φρούτα .

ἀμφότεροι οἱ θεοὶ τῆς ὑγρᾶς καὶ γονίμου κύριοι
δοκοῦσιν ἀρχῆς εἶναι καὶ Ποσειδῶνι γε φυταλμίῳ καὶ
Διόνυσῳ Δενδρίτῃ πάντες ὡς ἔπος εἰπεῖν οἱ Ἕλληνες
θύουσι.

Πλούταρχος, Συμποσιακά παρ.676 Α

Ποσειδεῶνος Πέμπτη φθίνοντος
(Φώτιος Λεξικό). γιὰ Ἀλῶα

ὦ τοῦ παντὸς ἔτους τροπὴ καλλίστη καὶ τίμιος, ἐν ἣ
τὰ τῆς χώρας ἐξαίρετα, Δημήτηρ καὶ Βάκχος ,
συμβαίνουσιν, ἡ μὲν ἤδη πονοῦσα περὶ τὰς ἄλως καὶ
λήγουσα, ὁ δὲ πρὶν λήγειν <ἐκείνην> ἀρχόμενος,
δώρῳ τὸ δῶρον διαδεχόμενος. ὦ δύο ταμίαι τοῦ βίου
καιρὸν τὸν ἕνα κληρώσαντες.

(Ἰμέριος, Ὁράτιος 8.3)

Ὁ Ἰμέριος ἀναφέρεται στὶς χειμερινὲς τροπές
(χειμερινὸ ἡλιοστάσιο) ὡς κάλλιστο καὶ
τιμιότατο κομβικὸ σημεῖο τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Δήμητρα ἡ Θεὰ καὶ ὁ καρπὸς της, τὰ
δημητριακὰ καὶ ὁ ἄρτος.

Διόνυσος ὁ Θεὸς καὶ ὁ καρπὸς του, ἡ σταφύλη
καὶ ὁ οἶνος.

Τὰ Ἀλῶα, ἡ ἄττικὴ λέξις ἄλως παράγεται ἀπὸ
τὸ ἰωνικὸ ἄλωή, ποὺ σημαίνει κῆπος, ἀγρὸς
δημητριακῶν ἢ γενικότερα καλλιεργούμενη γῆ,
κτλ.

άλωάων ἐριθηλέων·
(Ἰλιάδα Ε 90)
τεθαλυῖά τ' ἄλωή·
(Ὀδύσσεια Ζ 293)

ἡ θάλλουσα καὶ πλήθουσα φυτοῖς (Σχόλια Οδ.)

Σήμαινε βέβαια ἤδη ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ τὸ
άλῶνι .

ὥς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει ἱεράς κατ' ἄλωας·
(Ἰλιάδα Ε 499)

ὥς δ' ὅτ' ἀπὸ πλατέος πτυόφιν μεγάλην κατ' ἄλωήν
θρώσκωσιν κύαμοι μελανόχροες ἢ ἐρέβινθοι
(Ἰλιάδα Ν 498)

τριβέμεναι κρῖ λευκὸν εὐκτιμένη ἐν ἄλωῃ·
(Ἰλιάδα Υ 496)

Ἡ Δήμητρα εἶχε συνδεθεῖ καὶ μὲ τὸ ἁλώνισμα
(Ἡσίοδος Ἔργα καὶ Ἡμέραι 597).

Ἡ βασικότερη ἔννοια τῆς λέξης ἀναδεικνύεται
στὸ Κρητικό, ἄλως, καλλιεργημένοι ἀγροί,
στὸ Κυπριακὸ ἄλουα ποὺ ὁ Ἡσύχιος τὸ
ἐρμηνεύει ὡς κῆποι.

Στὴ μορφὴ ἄλφω στὴ μεγάλη δίγλωσση
Κυπριακὴ ἐπιγραφὴ ἀπὸ τὸ Ἰδάλιον
[DGEEP 679.9,18,21]

σημαίνει καλλιεργημένο πεδίο.

Πρὸς ἄλφω συναρτῶνται τὰ ἁλφάνω, ἁλφαίνω
που σημαίνουν παράγω, ἁλφεσίβοιος εἶναι
αὐτὸς ποὺ ἐκτρέφει βόδια, ἁλφη σημαίνει
παραγωγή, κέρδος, ἁλφηστής σημαίνει ὁ
παραγωγός, ὁ ἐξευρίσκων πόρο καὶ πόρους.

Ὁ Φιλόχορος στὸ σωζόμενο ἀποσπασμάτιο
[GrH.328F83] παρῆγε τὸ ὄνομα τῶν ἐορτῶν:

ἀπὸ τοῦ τότε τοὺς ἀνθρώπους τὰς διατριβὰς
ποιεῖσθαι περὶ τὰς ἄλως.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ θεωρήσουμε ὅτι ὁ Φιλόχορος ἔσφαλλε συνδέοντας τὴν ἑορτὴ μὲ τὰ ἀλῶνια καὶ τὸ ἀλῶνισμα, ποὺ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὶς χειμερινὲς τροπὲς καὶ τὸν Ἀττικὸ Ποσειδεῶνα.

Τέτοια ἀκατάλληλη ἐρμηνεῖα τὴν ἔδωσαν οἱ μετέπειτα σχολιαστὲς συγχέοντας τὰ ἀλῶνια ὄντως μὲ τοὺς καλλιεργημένους ἀγροὺς καὶ γιὰ τὴν χρῆση ποὺ προορίζονται.

Ὁ Φιλόχορος ἐδῶ ἐννοεῖ ὅτι ἡ ἑορτὴ προῆλθε ἀπὸ τὴν πρωτόγονη ἐποχὴ ποὺ οἱ ἄνθρωποι κατοικοῦσαν σὲ χωριὰ καὶ δούλευαν κυρίως στοὺς ἀγροὺς, κάτι ποὺ τὸ ἀναπτύσει καὶ ὁ Θουκυδίδης στὸ 2,14.

Ὅπως καὶ μὲ τὰ θεσμοφόρια, τὶς περισσότερες πληροφορίες τὶς συλλέγουμε ἀπὸ τὸν σχολιαστὴ τοῦ Λουκιανοῦ.

(Σχόλια Λουκ. 279-81) , ἐπιγραφές [IG ii² 1672.124,329/8BC, FGH 328 F83], τὸν Ἀρποκρατίων : Ἀλῶα, τὸν Φώτιο : Ἀλῶα, τὸν Deubner 1932Q60-7 , τὸν Jon Mikalson 1975Q94-5, κτ.λ)

Ἡ περιγραφὴ ἐμφανίζει σὲ αὐτὸ τὸ μάλλον συγκεχυμένο σχόλιο πάνω στὸ Λουκιανὸ μιὰ

κλειστή τελετή πού περιορίζεται σὲ γυναῖκες καὶ πραγματοποιοῦντο στὴν Ἑλευσίνα.

Οἱ ὀργανωτὲς (ἄνδρες) προετοίμαζαν τὴν ἑορτὴ ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖτο ἀπὸ κάθε εἴδους τροφίμων, ἐκτὸς ἐκείνων πού ἦταν ἀπαγορευμένα γιὰ τὰ Μυστήρια.

Ῥόδια , μῆλα αὐγά, χυλοὺς καὶ μερικὰ καθορισμένα εἶδη ψαριῶν.

Μόλις τὰ τραπέζια ἦταν ἑτοιμα καὶ στρωμένα οἱ διοργανωτὲς ἔφευγαν καὶ ἄφηναν τίς γυναῖκες μόνες τους.

Ὁ σχολιαστὴς ἐξηγεῖ τὰ πλούσια τραπέζια μὲ τίς ἄφθονες τροφές καὶ σημειώνει ὅτι ἡ Ἑλευσίνα ἦταν ὁ τόπος ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἔμαθε νὰ τρέφεται ἀνθρώπινα.

Ἀλλῶα ἑορτὴ Ἀθήνησι μυστήρια περιέχουσα Δήμητρος καὶ Κόρης καὶ Διονύσου ἐπὶ τῇ τομῇ τῆς ἀμπέλου καὶ τῇ γεύσει τοῦ ἀποκειμένου ἤδη οἴνου γινόμενα παρὰ Ἀθηναίοις, ἐν οἷς προτίθεται αἰσχύναις ἀνδρείοις ἐοικότα, περὶ ὧν διηγοῦνται ὡς πρὸς σύνθημα τῆς τῶν ἀνθρώπων σπορᾶς γινομένων, ὅτι ὁ Διόνυσος δοῦς τὸν οἶνον παροφυντικὸν φάρμακον τοῦτο πρὸς τὴν μίξην παρέσχεν. δέδωκε δὲ αὐτὸ Ἰκαρίῳ, ὃν καὶ ἀποκτεινάντες ποιμένες τῷ ἀγνοῆσαι, ὅπως διατίθῃσι ποθεῖς οἶνος εἶτα μανέντες διὰ τὸ πρὸς τὸν Διόνυσον

ύβριστικῶς κινηθῆναι καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τῆς αἰσχύνης σχήματος καταμεμενηκότες χρησμὸς παύσασθαι τῆς μανίας αὐτοὺς διηγόρευσε πῆλινά ποιεήσαντας αἰδοῖα καὶ ἀναθέντας· οὗ δὲ γενομένου αὐτοὶ μὲν ἔστησαν τοῦ κακοῦ, ὑπόμνημα δὲ τοῦ πάθους ἡ τοιαύτη ἐορτή. ἐν ταύτῃ καὶ τελετὴ τις εἰσάγεται γυναικῶν ἐν Ἑλευσίνι καὶ παιδιὰ λέγονται πολλὰ καὶ σκώμματα.

μόναι δὲ γυναῖκες εἰσπορευόμεναι ἐπ' ἁδείας ἔχουσιν ἃ βούλονται λέγειν· καὶ δὴ τὰ αἰσχίστα ἀλλήλαις λέγουσι τότε, αἱ δὲ ἱέραι λάθρα προσιούσαι ταῖς γυναιξὶ κλεψιγαμίας πρὸς τὸ οὖς ὥς ἀπόρρητόν τι συμβουλεύουσιν. ἀναφωνοῦσι δὲ πρὸς ἀλλήλας πᾶσαι αἱ γυναῖκες αἰσχρὰ καὶ ἄσεμνα βαστάζουσαι εἶδη σωμάτων ἀπρεπῇ ἀνδρεΐᾳ τε γυναικεῖᾳ. ἐνταῦθα οἶνός τε πολὺς πρόκειται καὶ τράπεζαι πάντων τῶν τῆς γῆς καὶ θαλάσσης γέμουσαι βρωμάτων πλὴν τῶν ἀπειρημένων ἐν τῷ μυστικῷ ροιᾷς φημι καὶ μήλου καὶ ὀρνίσιων κατοικιδίων καὶ ὧων καὶ θαλαττίων τρίγλης, ἐρυθίνου, μελανούρου, καράβου, γαλεοῦ.

παρατιθέασι δὲ τὰς τραπέζας οἱ ἄρχοντες καὶ ἔνδον καταλιπόντες ταῖς γυναιξὶν αὐτοὶ χωρίζονται ἔξω διαμένοντας ἐπιδεικνύμενοι τοῖς ἐπιδημοῦσι πᾶσι τὰς ἡμέρους τροφὰς παρὰ αὐτοῖς εὐρεθῆναι καὶ πᾶσι κοινωνηθῆναι τοῖς ἀνθρώποις παρ' αὐτῶν. πρόσκειται δὲ ταῖς τραπέζαις καὶ ἐκ πλακοῦντος κατασκευασμένα ἀμφοτέρων γενῶν αἰδοῖα.

Ἄλῳα δὲ ἐκλήθη διὰ τὸν καρπὸν τοῦ Διονύσου· ἄλῳαί
γὰρ αἱ τῶν ἀμπέλων φυτεῖαι.

(Σχόλια Λουκ. 279-81)

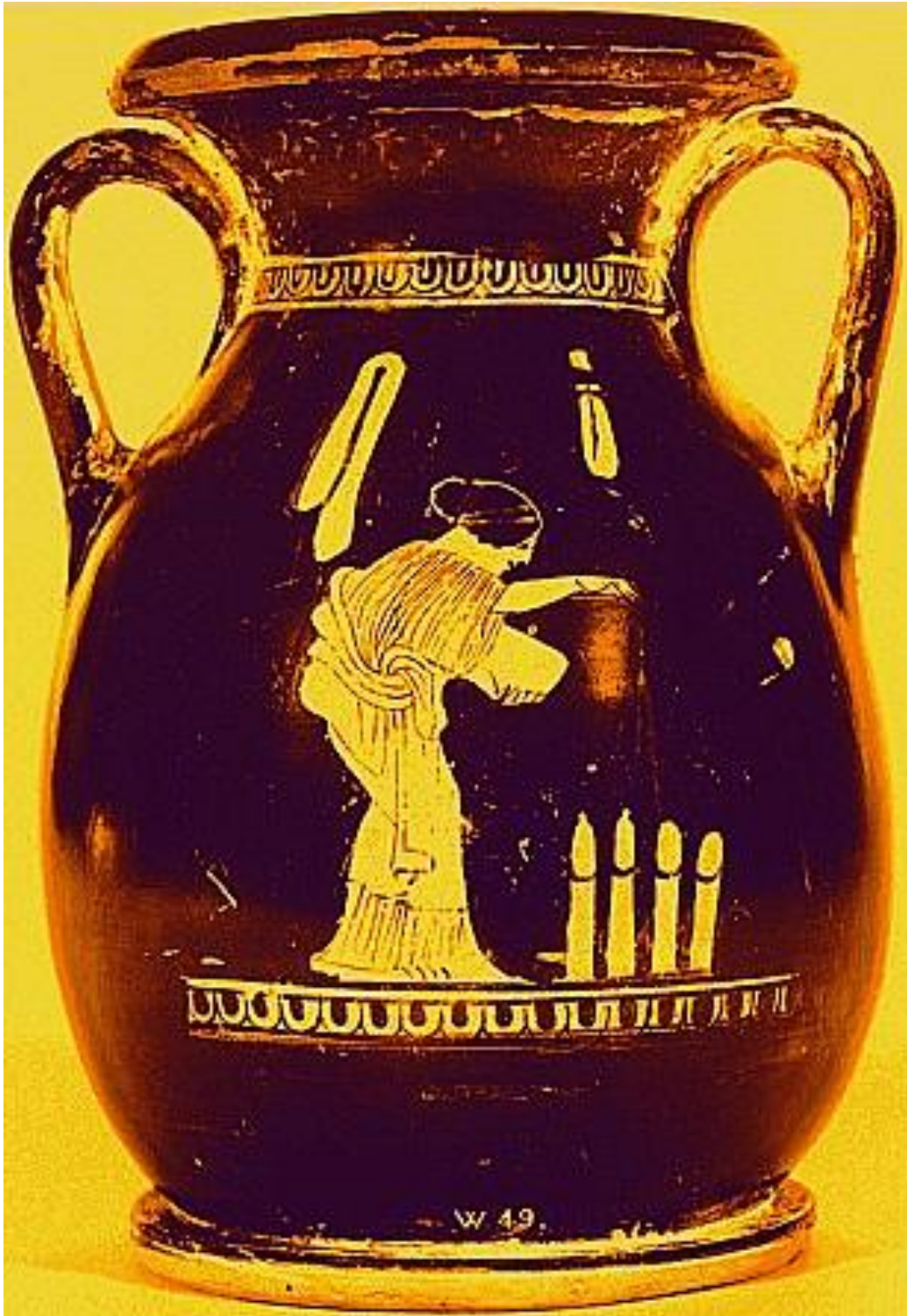
Ἡ ἐορτὴ ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν Δήμητρα τὴν
Κόρη, καὶ τὸν Διόνυσο ὡς κύριες θεότητες.

Περιελάμβανε νυχτερινὴ συνάθροιση
(παννυχίδα) γυναικῶν μόνων, ἀπουσία
ἀνδρῶν.

Στὸν γενικὸ ἐορτασμὸ ὑπῆρχαν τραπέζια
γεμάτα ἀπὸ παντοειδῆ γλυκά. Σὲ ὅλα ὁ
φαλλὸς ἔπαιζε κύριο λόγο. Τὰ γλυκὰ εἶχαν τὸ
σχῆμα ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων αἰδοίων.

[Εἶκ 3] Μιὰ γυναῖκα ἀπεικονίζεται σὲ μία
ἐρυθρόμορφη πελίκη πού ῥαντίζει φαλλοὺς ἐπὶ
τῆς γῆς μὲ κάτι ποὺ παίρνει ἀπὸ μιὰ μικρὴ
κίστη.

[Εἰκ 3] Ἀλῶα. Μιὰ γυναῖκα ἀπεικονίζεται σὲ μία ἐρυθρόμορφη πελίκη πού ῥαντίζει φαλλοὺς. *Βρετανικὸ Μουσεῖο.*

Στοὺς ἀγροὺς τοποθετοῦνταν πήλινοι φαλλοὶ
γιὰ τὴν ἐνίσχυση καὶ τὴν διέγερση τῆς
γονιμότητος τῆς γαῖας.

Οἱ φυτικὲς μορφὲς εἶναι τὰ στάχυα ποὺ μόλις
βγαίνουν ἀπὸ τὴν γῆ, ὡς φαλλοὶ ποὺ μὲ τὸν
κύκλο τῶν ἐποχῶν θὰ γεννήσουν τὸ καλοκαίρι
τὸν σπόρο-σπέρμα τῆς νέας γέννας. Οἱ φαλλοὶ
ἐπαυξάνουν τὴ δύναμη τῶν στάξεων καὶ
ὑπόσχονται πλούσιο θερισμό.

Οἱ τελετὲς λάμβαναν χώρα στὴν Ἐλευσίνα
διότι οἱ ἄνθρωποι ἄρχισαν τὴν γεωργία καὶ
τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς ἀπὸ αὐτὸ τὸ μέρος
καὶ ἔπειτα ἔξαπλώθηκε, ἦταν δὲ ἑορτὴ
γονιμότητος.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν λατρεῖα τῆς Δήμητρος καὶ τῆς
Κόρης στὰ Ἀλῶα, ἡ ἑορτὴ εἶναι ἀφιερωμένη
καὶ στὸν Διόνυσο .

Παράλληλα μὲ τὶς ἑορτασίεις τῆς γονιμότητος
ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀναφορὰ σὲ ἐπιγραφὴ που
βρέθηκε στὴν Ἐλευσίνα γιὰ μιὰ πομπὴ στὴν
ἱερὰ ὁδὸ ἀνάμεσα στὴν Ἀθῆνα καὶ τὴν
Ἐλευσίνα πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος **Πατήρ** .

[Ἐπιγρ. R.176,205 b, R18

(Ποσειδῶν **Πατήρ**..[Δήμητρος καὶ].. Παῖς) R42]

Ὁ Εὐστάθιος ἐπιβεβαιώνει :

Ἰστέον δὲ ὅτι ἐπὶ συγκομιδῇ καρπῶν ἐφ’ ἧ καὶ τὰ θαλύσια ἐθύετο ἑορτὴ ἤγετο Δῆμητρος καὶ Διονύσου κατὰ Πausανίαν, ἀλῶα καλουμένη διὰ τὸ ταῖς ἀπαρχαῖς καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς ἄλλω τότε καταχρᾶσθαι φέροντας εἰς Ἑλευσῖνα ἢ ἐπεὶ καθὰ καὶ Ὅμηρος ἐμφαίνει ἐν ἔλωσιν ἔπαιζον κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐν ἧ καὶ Ποσειδῶνος ἦν πομπή.

(Σχόλ. Εὐστάθιος σὲ ΙΛ.530,710)

Ἄλλες ἀναφορὲς γιὰ τὰ ἀλῶα :

Ἐφορ. Ἀρχαιοτ. 1890, σελ. 128, 1.8 Ἐπιγραφὴ 123^{ης} Ὀλυμπιάδος (-2 ΑΙΩΝ)

ὑπὲρ ᾧ ἀπαγγέλει ὁ Δήμαρχος ὁ Ἑλευσινίων ὑπὲρ τῶν θυσιῶν ᾧν ἔθυσεν τοῖς τε Ἀλωΐοις καὶ τοῖς Χλοίοις τῇ τε Δῆμητρι καὶ τῇ Κόρῃ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς....συνετέλεσεν δὲ τὴν τῶν Καλαμαίων θυσίαν καὶ τὴν πομπὴν ἔστειλεν...ἔθυσεν ἐφ’ ὑγείᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῆς τε βούλης καὶ τοῦ Δήμου καὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῶν φίλων καὶ συμμάχων .

Ἐφορ. Ἀρχαιοτ. 1883, σελ. 119, 1.47 Ἐπιγραφὲς ποὺ βρέθηκαν στὴν Ἑλευσῖνα τῆς

113^{ης} Ολυμπιάδος (-3 ΑΙΩΝ) καὶ ἀναφέρεται
στὰ ἔξοδα τῆς ἐορτῆς :

ἐπὶ τῆς Κεκροπίδος πέμπτης πρυτανείας....ΞΥΛΑ Εἰς
Ἀλώϊα, ΤΑΛΑΝΤΑ: **ΡΔΓΙ(Ι).**

Ἐφορ. Ἀρχαιοτ. 1883, σελ. 114 Β,Επιγρ. 1.8:
[ἐπὶ τῆς ἑκτῆς πρυτανείας] ΜΙΣΘΩΤῆ ...Τῶ ΤΑΣ
ΠΡΟΣΒΑΘΡΑΣ Ἀλωίοις ποιήσαντι..

Ἐφορ. Ἀρχαιοτ. 1883, σελ. 122 Β,Επιγρ. 1.10:
ἈΡΕΣΤΗΡΙΑΝ ΘῶΣΑΙ ἑκατέρᾳ τοῖν θεοῖν **ΡΔΤΤ**
ἐς τὰ Ἀλώϊα.

Ἐφορ. Ἀρχαιοτ. 1884, σελ. 135 ,Επιγραφὴ ποὺ
βρέθηκε στὴν Ἐλευσίνα τῆς 113^{ης} Ολυμπιάδος
(-3 ΑΙΩΝ) πρὸς τιμὴν :

Στρατηγὸς ...ἔθυε δὲ καὶ τοῖς Ἀλωίοις τῇ τε
Δήμητρι καὶ τῇ Κόρῃ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς οἷς
πάτριον ἦν ὑπὲρ τε τοῦ Δήμου τοῦ Ἀθηναίων καὶ τοῦ
βασιλέως Δημητρίου καὶ τῆς
βασιλίσσης...παρεκάλεσεν δὲ τοὺς πολίτας ἅπαντας
ἐπὶ τὴν θυσίαν.

Πῶς θὰ μποροῦσαμε νὰ τὰ ἐορτάσουμε τὰ Ἀλῶα σήμερα ;

Κάνοντας προσφορὰς στὴν Δήμητρα μὲ φροῦτα τῆς ἐποχῆς, φουρνίζοντας ψωμάκια καλαμποκιοῦ σὲ σχήματα αἰδοίων (ἀρρένων-θηλέων), ἀνταλλαγὴ ἐρωτικῶν ἀστεϊσμῶν, ἀπαγγέλλοντας τοὺς Ὀρφικοὺς Ὑμνους Διονύσου, 30-45, Ὀμηρικοὺς Ὑμνους 1-7-26, τὸν Ὀμηρικὸ Ὑμνο Δήμητρος 2, ἐορτὴ μόνο γιὰ γυναῖκες.

Νηστεία , ἀποχὴ ἀπὸ Ψάρια, Ρόδια, Πουλερικὰ καὶ Αὐγά.

ΙΕΡΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΓΙΑ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΠΡΟΣΩΠΑ Ή
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΛΑΤΡΕΙΑΣ.

(ΙΣΧΥΟΥΝ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΜΗΝΕΣ ΣΤΟ ΑΤΤΙΚΟ
ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ)

α'. *Ἡ Νουμηνία* — Ἱερὴ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς
θεοὺς γενικῶς ἢ εἰδικῶς ἀφιερωμένη στὸν
Ἀπόλλωνα :

Τὴν νεομηνίαν πάντων τῶν θεῶν νομίζουσιν εἶναι.
ταύτην γὰρ οἱ πρόγονοι τοῖς θεοῖς ἀνέθεσαν διὰ τὸ
πρώτην αὐτὴν εἶναι τοῦ μηνός. πάσας τε τὰς ἀρχὰς
προσήψαν αὐτοῖς ὀρθῶς ποιοῦντες...τοῦ δὲ (τὸ δὲ)
Ἀπόλλωνος ταύτην εἶναι νομίζειν τὴν ἡμέραν

—εἰκότως τὸ πρῶτον φῶς τῷ αἰτιωτάτῳ τοῦ πυρὸς (ἀποδιδόασιν)· ἐκάλουν τε αὐτὸν καὶ Νεομήνιον. ἡ ἱστορία παρὰ Φιλοχόρῳ. (Σχ. Ὀδ. Ῥαψ. Υἱ καὶ Φ)

—Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ θυσία τις ἐπιμήνια, ἡ κατὰ μῆνα τῇ νομηνίᾳ συντελουμένη. ([Ἡσύχιος](#) στὸ Ἐπιμήνιοι)

— Ἐπιμήνια· τὰ καθ' ἕκαστον μῆνα θυόμενα, ἢ τὰ ὑπὲρ ὅλου τοῦ μηνὸς ἅπαξ ποτὲ γινόμενα θύματα (ὑπὲρ τῆς πόλεως) . (Ἐτυμ. στὸ Corpus Inscription. 2656. Ἀλικαρνασσός)

— Καὶ εἰ σήμερον ὁ ἀγὼν νομηνίαν ἄγει.
(Θεόφραστος Χαρακτ. 3 Ἀγροικία)

—Οὐ μετὰ τούτου ποτὲ Ἀπολλοφάνης ....συνεστισῶντο, μίαν ἡμέραν ταξάμενοι τῶν ἀποφράδων, ἀντὶ νομηνιαστῶν κακοδαιμονιστὰς σφίσιν αὐτοῖς τούνομα θέμενοι. (Λυσίας, Ἐν τῷ ὑπὲρ Φανίου παρανόμων 31 Ἀποσ.)(Ἀθηναῖος 12.76).

Οἱ πλούσιοι τῆς πόλεως παρέθεταν δεῖπνο γιὰ τοὺς φτωχοὺς κάθε νομηνία.

—Πῶς δὲ ταῖς νομηνίαις εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναβαίνοντες τὰγαθὰ τῇ πόλει διδόναι καὶ ἕκαστος ἑαυτῷ τοῖς θεοῖς εὐξεται.

(Δημοσθ, Κατὰ Ἀριστογείτονος Α 24.114).

—Παρὰ τῆς Ἑκάτης ἔξεστιν τοῦτο πυθέσθαι· εἴτε τὸ πλουτεῖν εἴτε τὸ πεινῆν βέλτιον· φησὶ γὰρ αὕτη τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλουτοῦντας δεῖπνον κατὰ μῆν' ἀποπέμπειν, τοὺς δὲ πένητας τῶν ἀνθρώπων ἀρπάζειν πρὶν καταθεῖναι. (Ἀριστοφ. Πλοῦτος.παρ. 594).

[ἀπ' τὴν Ἑκάτη μπορούμε νὰ μάθουμε
ἂν ὁ πλοῦτος ἢ ἡ φτώχεια εἶναι καλύτερο.
Λοιπόν, αὐτὴ λέει πῶς ὅσοι τὸν ἔχουν καὶ
εἶναι πλούσιοι, προσφέρουν δεῖπνο κάθε μῆνα,
καὶ οἱ φτωχοὶ τ' ἀρπάζουν πρὶν νὰ τ'
ἀκουμπήσουν χάμω.]

—Κάθε νομηνίαν οἱ πλούσιοι ἔπεμπον δεῖπνον ἐσπέρας εἰς
θυσίαν τῇ Ἑκάτῃ ἐν ταῖς τριόδοις.
(Σχόλ. Ἀριστ. Πλούτ.)

—Τοὺς τρεῖς ξυνένων τῶν δακτύλων ἀνίσταται ὥσπερ
λιβανωτὸν ἐπιτιθεὶς νομηνία.
(Ἀρ. Σφῆκ. 95, Ἀχαρν. 999)

—Κατὰ δὲ νομηνίαν γὰρ ἔθος εἶχον λιβανωτοὺς ἐπιτιθέναι
τοῖς ἀγάλμασι (Ἀριστ. Σφῆκες 171).

—Θεόπομπος· Πηνελόπη· Καὶ σε τῇ νουμηνίᾳ, ἀγαλματίοις
ἀγάλουμεν ἀεὶ καὶ δάφνη
(Ἀνέκδοτα, 328. 10 Ἀγῆλαι.)

—Τὸν δὲ Κλέαρχον φᾶναι ἐπιτελεῖν καὶ σπουδαίως θύειν ἐν
τοῖς προσήκουσι χρόνοις, κατὰ μῆνα ἕκαστον ταῖς
νουμηνίαις στεφανοῦντα καὶ φαιδρύνοντα τὸν Ἑρμῆν καὶ
τὴν Ἑκάτην καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἱερῶν

(Πορφύριος: «Περὶ Αποχῆς Ἑμψύχων» 2.14,
Λιβάνιος, I.394.14. , Ὁράτ. 12 «Εἰς Ἰουλιανὸν
αὐτοκράτορα Ὑπατον».)

—Στρατόνικος εἰς Ἀβδηρ' ἀποδημήσας ποτὲ ἐπὶ τὸν ἀγῶνα
τὸν τιθέμενον αὐτοθι, ὁρῶν ἕκαστον τῶν πολιτῶν
κατ' ἰδίαν κεκτημένον κήρυκα, κηρύττοντα τε ἕκαστον
αὐτῶν ὅτε θέλοι νουμηνίαν κ', τ.λ.

(Ἀθηναῖος, 8.41)

Τὰ παγώνια τοῦ Δήμου, υἱοῦ τοῦ
Πυριλάμπους στὴν Ἀθῆνα, παρουσιάζονταν
στὸν κόσμον μιὰ φορὰ τὸν μῆνα, στὴν ἡμέρα τῆς
νουμηνίας :

Ἀλλὰ τὰς μὲν νουμηνίας ὁ βουλόμενος εἰσῆει· τὰς δ' ἄλλας
ἡμέρας εἴ τις ἔλθοι βουλόμενος θεάσασθαι οὐκ ἔστιν ὅστις
ἔτυχε. καὶ ταῦτα οὐκ ἐχθρὸς οὐδὲ πρῶην ἀλλ' ἔτη πλέον ἢ
τριάκοντα ἔστιν.

(Ἀντιφών, Ἀθηναῖος 9.56. Ἀρποκρατίων,
Πυριλάμπης, Αἰλιανός, Περὶ Ζώων Ἰδιότητος,
5.21)

Στὴ νουμηνία οἱ οἰκέτες τῶν Ἀθηνῶν
μαζεύονταν Ἀγορὰ :
Ἐκάλουν δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐν ἣ ὠνήσαντο τὸν
οἰκέτην ἐξ οὗ καὶ τοὺς Νουμήνιους ὠνόμαζον.
(Φώτ. 279, Ἑλλάδ. 532.40-533.I)

β. Ἡ δεύτερη. *Δευτέρα Ἰσταμένου.* Ἱερὴ γιὰ
τὸν *Ἀγαθὸς δαίμων* , ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς
ἥρωες.

Ἀγαθοῦ δαίμονος: . . . καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν οὗτος
ἔκάλουν.

(Ἡσύχιος, Σουΐδας , Ἀγαθοῦ δαίμονος,
Ἀνέκδοτα 209.14 , Ἀγαθοῦ δαίμονος)

—Καὶ γὰρ “Ἕλληνες ἐν τῇ νουμηνίᾳ τοὺς θεοὺς
σεβόμενοι τὴν δευτέραν ἥρωσι καὶ δαιμοσι
ἀποδεδώκασιν, καὶ τῶν κρατήρων ὁ δεύτερος ἥρωσιν
ἐπικίρναται καὶ ἥρωϊσι.

(Πλούταρχος, Αἵτια Ῥωμαϊκά 25. Τὰ σχόλια
τοῦ Χοροῦ στὶς Νεφέλες 616 τοῦ

Ἀριστοφάνη,(κυδοιδοπαῖν) καθιστοῦν τὴν
Δευτέρα ἱσταμένου ἱερὴ καὶ γιὰ τὸν
Ποσειδῶνα ἐπίσης.)

γ.ῚΗ τρίτη. *Τρίτη Ἰσταμένου.* Ἱερὴ γιὰ τὴν
Ἀθηνᾶ καὶ τὶς Χάριτες.

Τριτομηνίς· . . . τὴν τρίτην τοῦ μηνὸς τριτομηνίδα
ἐκαλοῦν. δοκεῖ γενέθλιος τῆς Ἀθηνᾶς. Ἴστρος δὲ καὶ
τριτογένειαν αὐτὴν φωσι διὰ τοῦτο λέγεσθαι, τὴν
αὐτὴν σελήνη νομιζομένην.

[Ἀρποκρατίων. Ἀρνόβιος κατὰ Ἑθνικῶν.
(Adversuss Gentes)III σελ. 118 31.

Ὁ Ἀριστοτέλης, ἓνας ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς πιὸ
ἰσχυροὺς σὲ διάνοια, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν
γνώση του, ὅπως ἀναφέρει ὁ Granus, δείχνει
μὲ ἀληθοφανῆ ἐπιχειρήματα ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ εἶναι
ἡ σελήνη, καὶ τὸ ἀποδεικνύει μὲ τὴν αὐθεντία
σοφῶν ἀνθρώπων]

—Τριτομηνίς· ἑορτὴ ἀγομένη Ἀθηνᾶς τῇ τρίτῃ
(Ἀνέκδοτα)

—Τριτογένεια· ἡ Ἀθηνᾶ,. . . ἥ ἐπειδὴ τριταία γέγονεν,
οἶονεὶ ἡ φαινομένη τριταία· καὶ γὰρ τὴν αὐτὴν εἶναι

τῇ σελήνῃ, καὶ τὴν τρίτην τοῦ μηνὸς τριτομηνίδα
ἐκαλοῦν· δοκεῖ δὲ γεγενῆσθαι τότε ἡ Ἀθηνᾶ
(Ἑσυχίος τριτομηνίς· ἡ τρίτη τοῦ μηνός.)

—Τριτογένεια. . . ἢ ὥς ἐν τρίτῃ μηνὸς γενομένη
(Εὐστάθιος σχόλια σὲ Ἰλ.Δ 515.504.28 Ἰλ. Θ
39. Ὅδ. Γ378)

—Καὶ τριτογένητος θεά . . . ἢ ὅτι κατὰ Καλλισθένην
τρίτῃ τοῦ μηνὸς ἐγενήθη. διὸ καὶ παρ’ Ἀθηναίοις ἡ
τρίτῃ ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς. . . ἢ ὅτι ἡ αὐτὴ ἐστὶ τῇ
σελήνῃ, ἡ δὲ σελήνῃ ἀπὸ συνόδου τριταία φαίνεται
(Ἰωάννης Τζέτζης, Σχόλια εἰς Λυκόφρων 519,
γὰρ τὴν ἱερότητα τῆς συγκεκριμένης ἡμέρας
πρὸς τὶς Χάριτες, Ἀρ.Πλοῦτ 1127)

δ. Ἡ τετάρτη, *Τετράς Ἰσταμένου*. Ἱερὴ γὰρ
τὸν Ἑρμῇ τὸν Ἡρακλεῖ καὶ τὴν Ἀφροδίτῃ
Πάνδημος.

Ἡ τετάρτη ἱερὰ Ἀφροδίτης καὶ Ἑρμοῦ.
(Πρόκλος, ἀν. Ἡσίοδος 798)

—Διόπερ Μένανδρος, ἐν Κόλακι, τὸν τοῖς
τετραδισταῖς διακονούμενον μάγειρον ἐν τῇ τῆς

Πανδήμου Ἀφροδίτης ἑορτῇ ποιεῖ ταυτὶ λέγοντα,
κ', τ.λ.

(Ἀθηναῖος 14.78, Πausanias I.22.3 Αὐτὴ ἡ
Ἀφροδίτη πῆρε τὸ ὄνομα τῆς ἀπὸ τὴν
δημιουργία τῶν πολλῶν Δήμων σὲ μιὰ
κοινότητα, ἕναν δῆμο ἢ μιὰ πόλιν ἀπὸ τὸν
Θησέα.)

—Οἴμοι τάλας, οἴμοι πλακοῦντος τοῦ ἔν τετράδι
πεπεμμένου

(Ἀριστ. Πλ. 1125, Σουΐδας *πεπεμμένου
πλακοῦντος καὶ πεττοῦσα*).

—Ἑρμῇ δὲ μάλιστα τῶν ἀριθμῶν ἡ τετράς ἀνάκειται·
πολλοὶ δὲ καὶ τετράδι μηνὸς ἵσταμένου γενέσθαι τὸν
θεὸν ἱστοροῦσι

(Πλούταρχος Συμποσιακὰ 9)

—Ἀνάκειται δὲ αὐτῷ . . . ἡ τετράς ἄλλον τρόπον
ἢ περ τῷ Ἡρακλεῖ, ἕξ οὗ παροιμία, τὸ ἐν γέγονας,
ἡγουν ἐν ἀποφράδι ἡμέρα· ἐπεὶ καὶ Ἡρακλῆς ἐν ταύτῃ
γεννηθεὶς κακὸν διήθλε βίον. . . καὶ ἡ τετράς δὲ φησιν
ἱερὰ τοῦ θεοῦ (Ἑρμῇ).

(Εὐστάθιος σχόλια σὲ Ἰλ. Ω 336.1353.5, Ὀδ. Ε
262.1534.35)

— Τετράδι μὲν τ'οἴχου· τετράδι μὲν φασὶ γενέσθαι
Ἡρακλέα
(Ἡσύχιος)

— Τετράδι γέγονας· ἐπὶ τῶν ἄλλοις πονούντων. καὶ
γὰρ τὸν Ἡρακλέα τετράδι γεννηθέντα Εὐρυσθεὶ
ταλαιπωρῆσαι. Φιλόχορος δὲ αὐτὴν (φησι) καὶ ἐπὶ
Ἑρμοῦ δύνασθαι λέγεσθαι· διατεθεῖσθαι δὲ Ἡρακλεῖ
τὴν ἡμέραν ἐν ταύτῃ εἰς θεοὺς μεταστάντι.
(Φώτιος Λεξ. Σουΐδας τετράδι γέγονας,
Ζηνοβίου Ἐπιτομή)

— Ἀριστῶνυμος δ' ἐν Ἡλίῳ ῥιγοῦντι καὶ Σαννυρίων ἐν
Γέλῳτι τετράδι φασὶν αὐτὸν (Ἀριστοφάνης)
γενέσθαι, διὸ τὸν βίον κατέτριψεν ἑτέροις πονῶν. οἱ
γὰρ τετράδι γεννῶμενοι πονοῦντες ἄλλοις
καρποῦσθαι παρέχουσιν, ὥς καὶ Φιλόχορος ἐν τῇ
πρώτῃ περὶ ἡμερῶν ἱστορεῖ. ταύτῃ δὲ καὶ Ἡρακλῇ
φασὶ γεννηθῆναι.

[Ἀπ.(328F85-90) Φιλοχόρου τοῦ
Ἀθηναίου, Σχόλ. Ἀπολ. Πλάτωνος 19 γ' Greene]

ε΄. Ἡ πέμπτη, **Πέμπτη Ἰσταμένου.** Ἱερὴ γιὰ
τις Ἑρινύες καὶ τὸν Ὅρκο.

—Πέμπτας δ'ἔξάλεσθαι, ἐπεὶ χαλεπαὶ τε καὶ αἰναί· ἐν πέμπτῃ γὰρ φασιν Ἐρινύας ἀμφιπολεύειν Ὀρκον γεινόμενον, τὸν Ἔρις τέκε πῆμ'ἐπιόρκους.

(Ἡσίοδος, Ἔργα καὶ Ἡμέραι στ. 801-804)

στ'-ζ. Ἡ ἕκτη καὶ ἡ ἑβδόμη, *Ἑκτη Ἰσταμένου καὶ Ἑβδόμη Ἰσταμένου*. Ἱερὲς γιὰ τὴν Ἀρτέμιδα καὶ τὸν Ἀπόλλωνα κατ'ακολουθίαν.

Αὕτῃ τὴν ἡμέρα οἱ Ἀθηναῖες ἔψηναν ψωμάκια, κουλούρες στὸ σχῆμα τῆς ἡμισελήνου, οἱ περίφημες *Σελῆναι*, καὶ γιὰ κάθε ἕξι ἀπὸ αὐτὰ στὴ σειρά, ἔπλαθαν καὶ μιὰ ἑβδομη, ποὺ τὴν ὀνόμαζαν:

βοῦς ἑβδομος, κατὰ μίμησιν πρωτοφύους σελήνης.

(Εὐστάθιος σχόλια σὲ Ἰλ. Σ 575.1165.4, Ἡσύχιος στὸ: *Ἑβδομος Βοῦς*)

Ἐξω τῶν ἑορτῶν ἱεραὶ τινες τοῦ μηνὸς ἡμέραι νομίζονται Ἀθήνησι θεοῖς τισιν, οἷον νουμηνία καὶ ἑβδόμη Ἀπόλλωνι, τετράς Ἑρμῇ, καὶ ὀγδόη Θησεῖ, Χάρισι τρίτῃ...ἕκαστου γὰρ μηνὸς ἡ νουμηνία καὶ ἡ

ἐβδόμη ἀφιέρωτο τῷ Ἀπόλλωνι, ἡ δὲ τετάρτη τῷ Ἑρμῇ· «δὲ ἕκτη τῇ Ἀρτεμίδι, καὶ ἄλλη ἄλλῳ.
(Σχ. Ἀριστ. Πλ. 1127)

—Φιλοχόρος δὲ ἐν τῷ περὶ ἡμερῶν ἡλίου καὶ Ἀπόλλωνος λέγει αὐτὴν (σημ. τὴν ἔννην)· ἡ δὲ Ἡρακλέους καὶ Ἑρμοῦ ἐστίν· ἡ δὲ ἐβδόμη ἱερὰ Ἀπόλλωνος. . . ἡ τετράς Ἡρακλέους, ἐν αὐτῇ γὰρ ἐτάχθη. καὶ λέγομεν ὅτι

Τετράδι κοῦρος ἔγεντο καὶ οὐποτε
πάγκανος ἔσση.

(Πρόκλος. Ἡσίοδος 768)

—Ἑκτη ἡμέρα· ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν ἡμερῶν, ἐν ταύτῃ γὰρ μυθεύεται τοὺς θεοὺς νενικηκέναι τοὺς γίγαντας
(Parom.Graeci 176G)

— Ὅθεν οἱ Πυθαγόρειοι Ἀθηνᾶ τὴν ἐπτάδα ἀνατίθενται.

(Ἰωάννης Λαυρέντιος ὁ Λυδός, Περὶ τῶν μηνῶν 3.6 παρ. 30.19).

ἡ. Ἡ ὀγδόη, Ὀγδόη Ἰσταμένου. Ἱερὴ γιὰ τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὸν Θησέα.

Ἔτι δὲ τοῖς θεοῖς ἀπεικάζων ὡς Ἀπόλλωνα μὲν τὴν μονάδα οὖσαν, Ἄρτεμιν δὲ τὴν δύαδα, τὴν δὲ ἑξάδα γάμον καὶ Ἀφροδίτην, τὴν δὲ ἑβδομάδα καὶ Καιρὸν καὶ Ἀθηνᾶν, Ἀσφάλιον δὲ Ποσειδῶνα τὴν ὀγδοάδα, καὶ τὴν δεκάδα παντέλειαν.

(Στοβαῖος, Περὶ Πυθαγόρου, Ἐκλογαὶ φυσικαὶ 1.20: 2.10 ἀνωνύμου)

—Ὡς πλείστα Θησείοις μεμυστιλημένοι.
(Ἀριστοφάνης, Πλουῦτος στ. 627)

—Ταῖ ὀγδόαις τὰ Θησεῖα ἦγον, καὶ ἀνείτο ἡ ὀγδὴ πᾶσα τῷ Θησεῖ.

(Ἀριστοφάνης, Πλουῦτος σχόλ.στ. 627)

—Ὀγδὴ δὲ τὰ Θησεῖα ἦγον, καὶ πᾶσαν τὴν ἡμέραν ἐπανηγύριζον εἰς τιμὴν τοῦ ἡρώος.

(Ἀριστοφάνης, Πλουῦτος σχόλ.στ. 628)

—Ὀγδόδιον· θυσία παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις τελουμένη Θησεῖ.

(Ἡσύχιος Ὀγδόδιον)

—Θυσίαν δὲ ποιοῦσιν αὐτῷ τὴν μεγίστην ὀγδὴ Πυανεσιῶνος, ἐν ἣ μετὰ τῶν ἡϊθέων ἐκ Κρήτης

ἐπανήλθεν. οὐ μὲν ἄλλα καὶ ταῖς ἄλλαις ὀγδόαις τιμῶσιν αὐτὸν, ἢ διὰ τὸ πρῶτον ἐκ Τροιζῆνος ἀφικέσθαι τῇ ὀγδῷ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, ὡς ἱστόρηκε Διόδωρος ὁ περιηγητής.

(Πλούταρχος Θησεύς 12)

—ἢ νομίζοντες ἑτέρου μᾶλλον ἐκείνῳ προσήκειν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐκ Ποσειδῶνος γεγονέναι λεγομένῳ. καὶ γὰρ Ποσειδῶνα ταῖς ὀγδόαις τιμῶσιν.

(Πλ. Θ. 36.12.4. Πρόκλος σχ. Ἡσίοδος 788)

θ'. Ἡ ἐνάτη, *Ἐνάτη Ἰσταμένου*. Ἱερὴ γιὰ τὶς Μοῦσες, τὸν Ἥλιο καὶ τὴν Ῥέα.

Ἡ γὰρ ἐννεὰς δῆπου ταῖς Μούσαις, ἡ δὲ ἐβδομὰς τῷ Μουσηγέτῃ, προσκεκλήρωται.

(Πλούταρχος Συμποσιακά 9.3.1)

—Πρώτη ἐννὰς ἡ ἡμέρα τῶν Μουσῶν ἐστὶ

(Προκλ. σχ. Ἡσίοδος 809)

— Ἡ ἄτε κερνοφόρος ζάκορος βωμίστρια Ῥεῖης
εἰνάδι λειοφόροις ἐνιχριμφεῖσα κελεύθοις
μακρὸν ἐπενβοάα γλώσση θρόον· οἱ δὲ τρέουσιν
Ἰδαίης ῥιγῆλὸν ὅτ' εἰσαΐωσιν ὑλαγμόν.

(Νίκανδρος Ἀλεξιφάρμακα 217)

ι'. Ἡ δεκάτη, *Δεκάτη Ἰστάμενου ἢ Δεκάτη Προτέρα*.

Ἀσφάλιον δὲ Ποσειδῶνα τὴν ὀγδοάδα, καὶ τὴν δεκάδα παντέλειαν.

(Στοβαῖος, Περὶ Πυθαγόρου, Ἐκλογαὶ φυσικαὶ 1.20: 2.10 ἄνωνύμου)

ΔΕΚΑΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΗΝΟΣ ΜΕΣΟΥΝΤΟΣ

ια'. Ἡ ἐνδεκάτη, *Πρώτη Μεσοῦντος*.

Δὲν σώζεται κάποια ἀναφορὰ στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο γιὰ τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας σε κάποια θεότητα ἢ σὲ κάποιες ἥρωϊκές μορφές. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Ἡσίοδος ἀναφέρεται στὶς ἐπισημασίαι ποὺ ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὶς φάσεις τῆς σελήνης στὴν ἐποχὴ τοῦ καὶ τὴν καταγράφει ὡς καλότυχη καὶ εὐνοϊκὴ γιὰ τὶς γεωργικὲς ἐργασίες.

ένδεκάτη δὲ δυωδεκάτη τ' ἄμφω γε μὲν ἐσθλαὶ
ἤμὲν οἷς πείκειν ἠδ' εὐφρονα καρπὸν ἀμᾶσθαι·
ἡ δὲ δυωδεκάτη τῆς ένδεκάτης μέγ' ἀμείνων·
[ἡ ένδεκάτη καὶ ἡ δωδεκάτη καὶ οἱ δυὸ εἶναι καλές
γιὰ νὰ κουρεύεις τὰ πρόβατα, καὶ νὰ θερίζεις τὸν
ευφραντικό, καρπό, ἡ δωδεκάτη εἶναι πολὺ πιὸ
σπουδαία ἀπ' τὴν ένδεκάτη]
(Ἡσίοδος, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 774)

*ιβ'. Ἡ δωδεκάτη, Δευτέρα Μεσοῦντος ἢ
δυοκαιδεκάτη.*

Δὲν σώζεται κάποια ἀναφορὰ στὸ Ἀττικὸ
ἡμερολόγιο γιὰ τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας σε
κάποια θεότητα ἢ σὲ κάποιες ἥρωϊκές μορφές.

(Βλέπε Πρώτη Μεσοῦντος, Ἡσίοδος, Ἔργα καὶ
Ἡμέραι, 774)

*ιγ'. Ἡ δέκατη τρίτη, Τρίτη Μεσοῦντος ἢ
τρισκαιδεκάτη ἢ τρίτη ἐπὶ δέκα.*

Δὲν σώζεται κάποια ἀναφορὰ στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο γιὰ τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας σε κάποια θεότητα ἢ σὲ κάποιες ἥρωϊκές μορφές.

ιδ'. Ἡ δέκατη τέταρτη, *Τετάρτη Μεσοῦντος* ἢ *τεσσαρεκαιδεκάτη* ἢ *τετρὰς ἐπὶ δέκα* ἢ *τετάρτη ἐπὶ δέκα* ἢ *τετάρτη ἐπὶ δεκάτη*.

Δὲν σώζεται κάποια ἀναφορὰ στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο γιὰ τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας σε κάποια θεότητα ἢ σὲ κάποιες ἥρωϊκές μορφές.

ιε'. Ἡ δέκατη πέμπτη, *Πέμπτη Μεσοῦντος* ἢ *πεντεκαιδεκάτη* ἢ *πέμπτη ἐπὶ δέκα* ἢ *πέμπτη ἐπὶ δεκάτη*. Ἱερὴ γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ.

Εἰ μὲν τῇ νομηνίᾳ, ὅτι ἀρχὴ τοῦ μηνὸς. . . . εἰ δὲ ἐβδόμη ἢ ἕκτη. ὅτι ἱεραὶ τοῖν θεοῖν. . . ἔχοις δ' ἄν καὶ περὶ τῆς ἐνάτης λέγειν ὅτι ἱερὰ τοῦ ἡλίου. . . εἰ δὲ

πεντεκαιδεκάτη εἴη, ὅτι καὶ αὕτη τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ὅτι τέλειος ἐν τούτῳ ὁ κύκλος, καὶ εἰκὸς ἀνευδεῇ τὴν τοιαύτην εἶναι γένεσιν τοῦ ἀνδρὸς.

(Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Ρητορικά 243.1)

ιστ'. Ἡ δέκατη ἕκτη, Ἑκτη Μεσοῦντος ἢ ἐκκαιδεκάτη ἢ πέμπτη ἐπὶ δέκα ἢ πέμπτη ἐπὶ δεκάτη.

Δὲν σώζεται κάποια ἀναφορὰ στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο γιὰ τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας σε κάποια θεότητα ἢ σὲ κάποιες ἥρωϊκές μορφές.

ιζ'. Ἡ δεκάτη ἐβδόμη, Ἑβδόμη Μεσοῦντος ἢ ἐπτακαιδεκάτη ἢ ἐβδόμη ἐπὶ δέκα ἢ ἐβδόμη ἐπὶ δεκάτη.

Δὲν σώζεται κάποια ἀναφορὰ στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο γιὰ τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας σε κάποια θεότητα ἢ σὲ κάποιες ἥρωϊκές μορφές.

ιη'-ιθ'. Ἡ δεκάτη ὀγδότη καὶ ἡ δεκάτη ἐνάτη, Ὀγδότη Μεσοῦντος καὶ Ἐνάτη Μεσοῦντος ἢ ὀκτωκαιδεκάτη καὶ ἐννεακαιδεκάτη ἢ ὀγδότη ἐπὶ δέκα καὶ ἐνάτη ἐπὶ δέκα ἢ ὀγδότη ἐπὶ δεκάτη καὶ ἐνάτη ἐπὶ δεκάτη.

Τὴν ἐννέακαιδεκάτην ὡς καὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην τὰ πάτρια τῶν Ἀθηναίων καθαρμοῖς ἀποδίδωσι καὶ ἀποτροπαῖς, ὡς Φιλόχορος λέγει καὶ Ἀμφότερος, ἐξηγηταὶ τῶν πατρίων ἄνδρες.
(Πρόκλος σχ. Ἡσίοδος 808)

Στὸν μῆνα τῶν Ἀνθεστηριῶν, αὐτὲς οἱ δυὸ ἡμέρες ἦταν οἱ δύο τελευταῖες ἀπὸ τῆς *Μιαραὶ* ἡμέραι. (Kal.Romani I.424n)

κ'. Ἡ εἰκοστή,. Ἡ Εἰκάς ἢ εἰκοσὰς ἢ Εἰκοσάδες.

Ἱερὴ γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τὸν Ἀπόλλωνα.

Ἰστάμενον μὴν ὡς εἰκάδα (ἐὼς εἰκάδιος) ἔλεγον. μετὰ δὲ τοῦτο πρώτην φθίνοντος δευτέρα φθίνοντος. Φιλόχορος δὲ πάσας τὰς τρεῖς ἱεράς λέγει τῆς Ἀθηνᾶς.

(Πρόκλος σχ. Ἡσίοδος 778, Μοσχόπουλος)

Εἰκάδιος, ἀπὸ τοῦ εἰκάς. . . ἐστὶ δὲ ὄνομα κύριον. ἐν τῇ εἰκάδι τοῦ μηνὸς ἑορτὴ ἐπετελεῖτο τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ ἐλέγετο ἡ ἱέρεια εἰκάς. ἐπειδὴ οὖν ἐν ταύτῃ τῇ ἑορτῇ ἐγεννήθη λέγεται Εἰκάδιος.

(Ἑτυμ. Μ. *Εἰκάδιος*)

ΔΕΚΑΣ ΤΡΙΤΗ ΜΗΝΟΣ ΦΘΙΝΟΝΤΟΣ

κα'-κβ'. εἰκοστὴ πρώτη καὶ εἰκοστὴ δεύτερη ἢ Δεκάτη Φθίνοντος ἢ Ὑστέρα δεκάτη ἢ Ἀμφιδεκάτη ἢ Ἀμφεικάς ἢ Ἀμφ'εἰκάς ἢ Μετεικάς ἢ Εἰκάς πρώτη καὶ Ἐνάτη Φθίνοντος ἢ εἰκάς δευτέρα. Ἱερές γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ.

Ἰστάμενον μηνὰ ὡς εἰκάδα (ἐὼς εἰκάδιος) ἔλεγον. μετὰ δὲ τοῦτο πρώτην φθίνοντος δευτέρα φθίνοντος. Φιλόχορος δὲ πάσας τὰς τρεῖς ἱεράς λέγει τῆς Ἀθηνᾶς.

(Πρόκλος σχ. Ἡσίοδος 778, Μοσχόπουλος)

κγ'-κδ'-κε'-κστ'-κζ'. Ἡ εἰκοστὴ τρίτη, εἰκοστὴ τετάρτη, ἢ εἰκοστὴ πέμπτη, εἰκοστὴ ἕκτη, ἢ εἰκοστὴ ἑβδόμη. Ἡ Ὀγδόη Φθίνοντος ἢ εἰκάς τρίτη καὶ ἢ Ἑβδόμη Φθίνοντος ἢ εἰκάς τετάρτη καὶ ἢ Ἑκτη Φθίνοντος ἢ εἰκάς πέμπτη καὶ ἢ Πέμπτη Φθίνοντος ἢ εἰκάς ἕκτη καὶ ἢ Τετάρτη Φθίνοντος ἢ τετραὺς φθίνοντος ἢ τετραὺς μετὰ εἰκάδα ἢ εἰκάς ἑβδόμη .

Δὲν σώζεται κάποια ἀναφορὰ στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο γιὰ τὴν ἱερότητα τῶν ἡμερῶν σε κάποια θεότητα ἢ σὲ κάποιες ἥρωϊκές μορφές.

κη'. Ἡ εἰκοστὴ ὀγδόη. Τρίτη Φθίνοντος ἢ τρίτη μετὰ εἰκάδα ἢ εἰκάς ὀγδόη. Ἰερὴ γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ.

Τριτογενής· ἡ Ἀθηνᾶ. . . . ἢ ὅτι (τρίτη) φθίνοντος ἐγενήθη, ὡς καὶ Ἀθηναῖοι ἄγουσιν.
(Λεξ. Σουΐδας Τριτογενής)

— Τριτογενής· ἡ Ἀθηνᾶ· ἢ τοι ὅτι. . . ἐγεννήθη (τρίτη) φθίνοντος.
(Φώτιος Λέξ. Τριτογενής)

κθ'. Ἡ εἰκοστὴ ἐνάτη. *Δευτέρα Φθίνοντος ἢ εἰκάς ἐνάτη.*

Δὲν σώζεται κάποια ἀναφορὰ στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο γιὰ τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας σε κάποια θεότητα ἢ σὲ κάποιες ἥρωϊκές μορφές.

λ'. Ἡ τριακοστή. *Ἑνὴ καὶ Νέα ἢ τριακάς ἢ εἰκάς φθίνοντος ἢ Δημητριάς.* Ἱερὴ γιὰ τὴν Ἑκάτη.

Καὶ ταῖς τριακάσι δὲ αὐτῇ τὰ δεῖπνα φέρουσι.
(Ἀθηναῖος 7.126,127,139)

— Τὰς ἐν Ἄιδου τριακάδας: τιμᾶται ἡ τριακάς ἐν Ἄιδου διὰ τὴν Ἑκάτην μυστικώτερον. . . ὅθεν καὶ ἀφιδρυμένη Ἑκάτη πρὸς ταῖς τριόδοις ἐστὶ, καὶ τὰ νεκύσια τῇ τριακάδι ἄγεται.

(Παρομ. Ἑλλην. e Cod. Bodl 905)

*Ἀκολουθεῖ τὸ νυχθημερολόγιον
τοῦ Ποσειδεῶνος*

Οἱ ἐνδείξεις τῆς ταύτισης ἡμερομηνιῶν μὲ τὸ σημερινὸ ἡμερολόγιο κοινῆς ἀποδοχῆς γίνεται μόνο ὥς πρὸς τὴν κατανόηση τῶν ἀναγνωστῶν καὶ δὲν ἰσχύουν γιὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη διότι τὸ Ἀττικὸ Ἡμερολόγιο εἶναι σεληνιακὸ ὥς πρὸς τοὺς μῆνες.

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
ΝΟΥΜΗΝΙΑ
πρώτη ἰσταμένου
1^η Ποσειδεῶνος

(Παρασκευὴ πρὸς Σάββατο 14→15 Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ γιὰ ὅλους τοὺς Θεοὺς, πρωτίστος δὲ
Ἀπόλλωνος καὶ Ἑκάτης

Ἐπιμήνια θυόμενα
Δεῖπνον πρὸς πένητας

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
δευτέρα ίσταμένου
2^η Ποσειδεῶνος

(Σάββατο πρὸς Κυριακὴ 15→16 Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ
Ἀγαθοῦ δαίμονος
χθονίων θεῶν (Ποσειδεῶνος) Ἡρώων καὶ
Ἡρωίδων

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
τρίτη ίσταμένου
3^η Ποσειδεῶνος

(Κυριακή πρὸς Δευτέρα 16→17 Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ Ἀθηνᾶς

Τριτομηνίς
Γενέθλιος Ἀθηνᾶς

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
τετάρτη ίσταμένου
4^η Ποσειδεῶνος

(Δευτέρα πρὸς Τρίτη 17→18 Δεκεμβρίου)
Ἱερὴ Ἑρμοῦ, Ἡρακλέους, Ἀφροδίτης
Γενέθλιος Ἀφροδίτης πανδήμου
Γενέθλιος Ἑρμοῦ
Γενέθλιος Ἡρακλέους

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
πέμπτη ἰσταμένου
5^η Ποσειδεῶνος

(Τρίτη πρὸς Τετάρτη 18→19 Δεκεμβρίου)
Ἱερὴ Ὀρκου καὶ Ἐρινύων

Πληρόσια

(Μόνο γιὰ Γυναῖκες)
Θυσία

Πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
έκτη ίσταμένου
6^η Ποσειδεῶνος

(Τετάρτη πρὸς Πέμπτη 19→20 Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ Ἀρτέμιδος
εἰς Νίκην ΣΕΛΗΝΑΙ
(Γιγαντομαχία)

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
έβδομη ίσταμένου
7^η Ποσειδεῶνος

(Πέμπτη πρὸς Παρασκευή 20→21 Δεκεμβρίου)

Ίερὴ Ἀπόλλωνος Γενέθλιος

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
ὀγδόη ἰσταμένου
8^η Ποσειδεῶνος

(Παρασκευὴ πρὸς Σάββατο 21→22
Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ Ποσειδῶνος Χαμαιζήλου
καὶ ἥρωος Θησέως
ΧΕΙΜΕΡΙΝΕΣ ΤΡΟΠΕΣ ΗΛΙΟΥ 11:12 Π.Μ

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
ἐνάτη ἰσταμένου
9^η Ποσειδεῶνος

(Σάββατο πρὸς Κυριακὴ 22→23 Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ Μουσῶν, Ἡλίου καὶ Ῥέας

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς πρώτη
δεκάτη ίσταμένου
10^η Ποσειδεῶνος

(Κυριακή πρὸς Δευτέρα 23→24 Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ εἰς Παντέλειαν Διὸς

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
πρώτη μεσοῦντος
11^η Ποσειδεῶνος

(Δευτέρα πρὸς Τρίτη 24→25 Δεκεμβρίου)

Ἰερὴ τῶν Μοιρῶν

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
δευτέρα μεσοῦντος
12^η Ποσειδεῶνος

(Τρίτη πρὸς Τετάρτη 25→26 Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ τῶν Μοιρῶν καὶ Τύχης

Ἡλίου Γενέθλιος

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
τρίτη μεσοῦντος
13^η Ποσειδεῶνος

(Τετάρτη πρὸς Πέμπτη 26→27 Δεκεμβρίου)

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
τετάρτη μεσοῦντος
14^η Ποσειδεῶνος

(Πέμπτη πρὸς Παρασκευὴ 27→28 Δεκεμβρίου)

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
πέμπτη μεσοῦντος
15^η Ποσειδεῶνος
ΔΙΧΟΜΗΝΙΣ

(Παρασκευὴ πρὸς Σάββατο 28→29
Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ Ἀθηνᾶς

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
ἕκτη μεσοῦντος
16^η Ποσειδεῶνος

(Σάββατο πρὸς Κυριακὴ 29→30 Δεκεμβρίου)

Ἱερὴ
Διὸς Ὀρείου καὶ Ἀθηνᾶς Ὀρ[ε]ίας
Θυσία

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
έβδομη μεσοῦντος
17^η Ποσειδεῶνος

(Κυριακή πρὸς Δευτέρα 30 ➔ 31 Δεκεμβρίου)

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
ὀγδόη μεσοῦντος
18^η Ποσειδεῶνος

(Δευτέρα 31 Δεκεμβρίου
πρὸς Τρίτη → 01' Ιανουαρίου)

Ίερὴ Ἀποτρόπαιων θεῶν,
πατρίων Ἀθηναίων,
καθαρμοί

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
ἐνάτη μεσοῦντος
19^η Ποσειδεῶνος

(Τρίτη πρὸς Τετάρτη 01→02 Ἰανουαρίου)

Ἱερὴ Ἀποτρόπαιων θεῶν,
πατρίων Ἀθηναίων,
καθαρμοί

Διονύσια ἐν Ἀγροῖς
ἐναρξῇ, συνεδρίες

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς δευτέρα
εΐκάς
20^η Ποσειδεῶνος

(Τετάρτη πρὸς Πέμπτη 02→03 Ἰανουαρίου)

Ἱερὴ Ἀθηνᾶς,
Ἀπόλλωνος Εἰκάδιου

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
δεκάτη φθίνοντος
21^η Ποσειδεῶνος

(Πέμπτη πρὸς Παρασκευή 03→04 Ἰανουαρίου)

Ἱερὴ Ἀθηνᾶς

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
ἐνάτη φθίνοντος
22^η Ποσειδεῶνος

(Παρασκευή πρὸς Σάββατο 04→05 Ἰανουαρίου)

Ἱερὴ Ἀθηνᾶς

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
ὀγδόη φθίνοντος
23^η Ποσειδεῶνος

(Σάββατο πρὸς Κυριακὴ 05→06 Ἰανουαρίου)

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
έβδομη φθίνοντος
24^η Ποσειδεῶνος

(Κυριακή πρὸς Δευτέρα 06→07 Ἰανουαρίου)

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
έκτη φθίνοντος
25^η Ποσειδεῶνος

(Δευτέρα πρὸς Τρίτη 07→08 Ἰανουαρίου)

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
πέμπτη φθίνοντος
26^η Ποσειδεῶνος

(Τρίτη πρὸς Τετάρτη 08→09 Ἰανουαρίου)

Ἄλῳα

Πρὸς Τιμὴν Δήμητρος, Κόρης (Περσέφασσα), Διονύσου

Πομπὴ Ποσειδῶνος Πατρός
Νηστεία, Ἀποχὴ ἀπὸ Ψάρια, Ῥόδια, Αὐγὰ καὶ
Πουλερικά

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
τετάρτη φθίνοντος
27^η Ποσειδεῶνος

(Τετάρτη πρὸς Πέμπτη 09→10 Ἰανουαρίου)

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
τρίτη φθίνοντος
28^η Ποσειδεῶνος

(Πέμπτη πρὸς Παρασκευὴ 10→11 Ἰανουαρίου)

Ἱερὴ Ἀθηνᾶς

Τριτομηνίς

ΣΕΛΗΝΙΑΚΟ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΟΣΕΙΔΕΩΝΟΣ
(14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΕΩΣ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2013)
ΜΗΝΑΣ ΤΩΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ, ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

Δεκάς τρίτη
ἐνή καὶ νέα, Τριακάς
30^η(29) Ποσειδεῶνος

(Παρασκευὴ πρὸς Σάββατο 11→12 Ἰανουαρίου)

Ἱερὴ Ἑκάτης
Ἄπαντα περίδειπνα, Νεκύσια δῶρα

ΜΕΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΙΔΙΟΜΟΡΦΙΕΣ ΤΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ ΝΥΧΘΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

Υπάρχει ένα απόσπασμα στο Οὐρανόλογιο τοῦ Γεμῖνου, ποῦ μᾶς ξεκαθαρίζει ἀρκετὰ βασικὰ στοιχεῖα μετὰ τὸ Ἡμερολόγιο.

Πρόθεσις γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαίοις τοὺς μὲν μῆνας ἄγειν κατὰ σελήνην, τοὺς δὲ ἐνιαυτοὺς (νέους χρόνους) καθ' ἥλιον. Τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν νόμων καὶ τῶν χρησμῶν παραγγελλόμενον, τὸ θύειν κατὰ γ' (ἡγουν τὰ πάτρια) μῆνας ἡμέρας ἐνιαυτοὺς· τοῦτο διέλαβον ἔπαντες οἱ Ἕλληνες τὸ τοὺς μὲν ἐνιαυτοὺς συμφώνως ἄγειν τῷ ἥλιῳ, τὰς δὲ ἡμέρας καὶ τοὺς μῆνας τῇ σελήνῃ. ἔστι δὲ τὸ μὲν καθ' ἥλιον ἄγειν ἐνιαυτοὺς τὸ περὶ τὰς αὐτὰς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς αὐτὰς θυσίας τοῖς θεοῖς ἐπιτελεῖσθαι· καὶ τὴν μὲν ἔαριν ἡν θυσίαν διαπαντὸς κατὰ τὸ ἔαρ συντελεῖσθαι, τὴν δὲ θερινὴν κατὰ τὸ θέρος· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τοὺς λοιποὺς καιροὺς τοῦ ἔτους τὰς αὐτὰς θυσίας πίπτειν· τοῦτο γὰρ ὑπέβαλον προσηνὲς καὶ κεχρισμένον εἶναι τοῖς θεοῖς. Τοῦτο δ' ἄλλως οὐκ ἂν δύναίτο γενέσθαι εἰ μὴ τροπαὶ καὶ αἱ ἰσημερίαι περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους γίγνοιτο. Τὸ δὲ κατὰ σελήνην

ἄγειν τὰς ἡμέρας τοιοῦτον ἐστὶ· τὸ ἀκολουθῶς τοῖς σελήνης φωτισμοῖς τὰς προσηγορίας τῶν ἡμερῶν γίνεσθαι. ἀπὸ γὰρ τῶν τῆς σελήνης φωτισμῶν αἱ προσηγορίαι τῶν ἡμερῶν κατωνομάσθησαν. ἐν ἣ μὲν γὰρ νέα ἡ σελήνη φαίνεται, κατὰ συναλοιφὴν νεομηνία προσηγορεύθη· ἐν ἣ δὲ ἡμέρα τὴν δευτέραν φάσιν ποιεῖται, δευτέραν προσηγόρευσαν· τὴν δὲ κατὰ μέσον τοῦ μηνὸς γινομένην φάσιν τῆς σελήνης ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ συμβαίνοντος διχομηνίαν ἐκάλεσαν... ὅθεν καὶ τὴν τριακοστὴν τοῦ μηνὸς ἡμέραν ἐσχάτην οὔσαν ἀπὸ αὐτοῦ συμβαίνοντος τριακάδα ἐκάλεσαν... ὅταν οὖν καὶ οἱ ἐνιαυτοὶ ἀκριβῶς ἄγωνται καθ' ἥλιον καὶ οἱ μῆνες καὶ αἱ ἡμέραι κατὰ σελήνην, τότε νομίζουσιν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰ πάτρια θύειν· τοῦτο δ' ἐστὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς αὐτὰς θυσίας τοῖς θεοῖς συντελεῖσθαι.

Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος καταγράφεται ὡς ὁ διανοητὴς τῆς τριακάδος:

Πρῶτος δὲ τὴν ὑστέραν τοῦ μηνὸς τριακάδα εἶπεν.

(Διογένης Λαέρτιος Βίοι Φιλ. 1,3.24)

1. Κάθε μῆνας στὸ νυχθημερολόγιο εἶχε τὴν Τριακάς, ἢ τὴν 30^η ἡμέρα.
2. Κάθε μεθ'ἐπόμενος μῆνας εἶχε μιὰ ἐξαιρέσιμος ἡμέρα.
3. Αὐτὴ ἡ ἐξαιρέσιμος ἡμέρα ἦταν πάντοτε ἡ 29^η.
4. Οἱ μῆνες στὸ ἀστικὸ σεληνιακὸ νυχθημερολόγιο τοῦ Σόλωνος ἦταν ἐναλλάξ ἄρτιοι καὶ περιττοί , 30 ἡμερῶν καὶ 29 ἡμερῶν σὲ διάρκεια ἀντιστοίχως ἢ τὸ ἀντίστροφο.

Κάθε μῆνας στὸ νυχθημερολόγιο εἶχε τὴν 30^η ἡμέρα, παρόλο λοιπὸν ποὺ ὁ ἀστικὸς χρόνος τοῦ νυχθημερολογίου ἦταν κατασκευασμένος ὡς σεληνιακὸς χρόνος , ἐξωτερικῶς καὶ ἐμφανῶς διατηροῦσε ἀκόμη τὶς ιδιότητες τοῦ ἡλιακοῦ χρόνου.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κάθε μῆνας εἶχε ὀνομαστικὰ 30 ἡμέρες εἴτε πρακτικὰ εἴτε θεωρητικὰ καὶ ἐπομένως τοῦ καταλλήλου μήκους ἴσου μὲ τὸν ἡλιακὸ μῆνα.

Κατ'αὐτὴ τὴν ἄποψη δὲν διέφερε σὲ τίποτα ἀπὸ αὐτὸ τοῦ Μέτωνος, ἢ τὸ ἀντίστροφο, τοῦ Μέτωνος ἀπὸ τοῦ Σόλωνος, ἢ τοῦ κανόνος τοῦ παλαιότερου ἡμερολογίου.

Αὐτὸ ἀποδεικνύεται πολὺ εὐκόλα ἀπὸ τὰ παρακάτω στοιχεῖα :

1. Κάθε μῆνας στὸ νυχθημερολόγιο εἶχε τὴν νουμηνία (νέα σελήνη), καὶ ἐπίσης τὴν ἔνη καὶ νέα.

Τώρα, ἔνη καὶ νέα, ἦταν ἓνα ἀκόμη ὄνομα γιὰ τὴν τριακάς ἢ τὴν 30^η τοῦ μηνός.

Ὡς ἐκ τούτου κάθε μῆνας εἶχε μία τριακάς ἢ τὴν 30^η ἡμέρα.

2. Οἱ κύριαι ἐκκλησίαι κάθε μῆνα ἦταν τρεῖς στὸν ἀριθμὸ καὶ οἱ ἀναφερόμενες ἡμέρες τῆς κάθε μίας ἦταν ἡ ἐνδεκάτη ἢ δεκάτη, εἰκοστὴ καὶ ἡ τριακοστὴ ἀντίστοιχα.

Εἰσὶ δὲ νόμιμοι ἐκκλησίαι αἱ λεγόμεναι κύριαι τρεῖς τοῦ μηνὸς Ἀθήνησι, ἡ πρώτη καὶ ἡ δεκάτη καὶ ἡ τριακάς.

(Σχόλια Ἀριστ. Ἀχαρν. 29)

Ἄλλοι δὲ φασιν καθ'ἕκαστον μῆνα ἐκκλησίας εἶναι τρεῖς, αἱ κύριαι πρὸς σύγκρισιν ἐλέγοντο τῶν συγκλήτων.

(Φώτιος Λεξ.)

Ὅτι τρεῖς ἐκκλησίαι τοῦ μηνὸς ἐγίνοντο ὠρισμέναι.

(Σχόλ. Δημοσθ. 138 Περί τῆς παραπρεσβείας ὁ λόγος 253.13 Σύγκλητος ἐκκλησία παρ. 176)

Ἰστέον γὰρ ὅτι κατὰ μῆνα τρεῖς ἐκκλησίας ἐποιοῦντο...καὶ ἐγένετο ἡ πρώτη ἐνδεκάτῃ τοῦ μηνός, ἡ δευτέρα περὶ τὴν εἰκοστήν, ἡ δὲ Τρίτῃ περὶ τὴν τριακοστήν.

(Σχόλ. Δημοσθ. 261. Κατὰ Τιμοκράτους 278.12)

Περικλεῖ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ῥήτορσι τρεῖς ἡμέρας ἐκάστου μηνός συνῆσαν Ἀθηναῖοι ὡς ἔπος εἰπεῖν δημοσίᾳ.

(Αἴλιος Ἀριστ. 46. 323.12 Ὑπὲρ τῶν τεττάρων.)

Τίνες δὲ αἱ κύριαι ἐκκλησίαι, Ἀριστοτέλης δεδήλωκεν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ, λέγων τοὺς πρύτανεις συνάγειν τὴν βουλὴν καὶ τὸν δὲ δῆμον τετράκις ἐκάστης πρυτανείας κ',τ.λ.

(Ἀρποκρατίων, Κυρία ἐκκλησία. Παρ. Πολυδεύκης 8.9,7.95)

Ἔτσι λοιπὸν, κάθε μῆνας εἶχε τριακοστὴ ἡμερὰ ὅπως ἐπίσης ἐνδεκάτῃ ἢ δεκάτῃ καὶ εἰκοστή.

Ὁ κανόνας τῆς μέτρησης, στὴν τελευταία δεκάδα ἡμερῶν τοῦ κάθε μηνὸς (ἀπὸ τὴν δεκάτη φθίνοντος στὴν δευτέρα φθίνοντος), ποὺ ὅλες οἱ ἀρχαίες πηγές τὸ ἀποδίδουν στὸν Σόλωνα, προϋποθέτει κατ'ἀνάγκην σὲ ὅλους τοὺς μῆνες μιὰ τρίτη δεκάδα, ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ὁποίας ἦταν ἡ 21^η καὶ ἡ ἐνάτη ἡ 29^η, καὶ ὥς ἐκ τούτου ἡ δεκάτη ἡ ἔνη καὶ νέα ἢ ἡ τριακὰς. Ἔτσι λοιπὸν κάθε μῆνας ποὺ εἶχε στὴν πραγματικότητα τὴν δεκάτη φθίνοντος εἶχε καὶ τὴν τριακὰς.

Κάθε μεθ'ἐπόμενος μῆνας εἶχε μιὰ ἐξαιρέσιμος ἡμέρα ποὺ δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀπαραίτητο νὰ σταθῶ στὴν ἀπόδειξη αὐτοῦ διότι εἶναι σχεδὸν αὐτονόητη καὶ αὐταπόδεικτη.

Ἡ ἐξαιρέσιμος ἡμέρα ἦταν πάντοτε ἡ 29^η τοῦ μηνὸς.

Κανένας μῆνας δὲν εἶχε λιγότερες ἀπὸ 29 ἡμέρες ὀλοκληρωμένες.

Ξεκινώντας τὴν καταμέτρηση τοῦ μηνὸς ἀπὸ τὴν νομηνίαν, δὲν μπορούσαν νὰ φτάσουν στὸ τέλος τῆς καταμέτρησης ἂν δὲν ἔφταναν στὴν 29^η ἡμέρα, παρόλα αὐτὰ ὅμως ἀκόμα καὶ οἱ μῆνες μὲ 29 ἡμέρες ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὴν τριακὰς, ἡ ὁποία δὲν ἔμενε ποτὲ ἐκτὸς.

Γιὰ νὰ φτάσουν ὅμως στὴν τριακάδα ἔπρεπε νὰ περάσουν τὴν 29^η, καὶ σύμφωνα μὲ τὸν Σόλωνα ὅλοι οἱ μῆνες εἶχαν τὴν τριακάς.

Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση, τῶν μηνῶν μὲ 29 ἡμέρες, ἡ 29^η ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθεῖ καὶ στὴ θέση της νὰ τοποθετηθεῖ ἡ τριακάς.

Ἡ 29^η ἦταν, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίστροφη καταμέτρηση τῆς τρίτης δεκάδας, ἡ δευτέρα φθίνοντος ἢ ὁποία ἦταν πάντα καὶ ἡ ἐξαιρέσιμος ἡμέρα πάντα στοὺς μῆνες μὲ 29 ἡμέρες.

(Μεγαλύτερη ἀνάλυση στὴ νοιμηνία τοῦ Γαμηλιῶνος)

ΗΣΙΟΔΕΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΗΜΕΡΩΝ
ΓΙΑ ΚΑΛΟΤΥΧΕΣ ἢ ΚΑΚΟΤΥΧΕΣ
ΗΜΕΡΕΣ
ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΕΣ

Μηνὸς ἱσταμένου ἢ αὐξομένου (στίχος 771)

1. ἔνη (στίχος 768).....	1
2.....	2
3.....	3
4. τετράς. (στίχοι 768, 798, 796, 807, 817).....	4
5. πεμπτάς. (στίχος 800).....	5
6. ἕκτη , ἡ πρώτη. (στίχος 783).....	6
7. ἑβδόμη, ἱερὸν ἡμαρ. (στίχος 768).....	7
8. ὀγδοάτη. (στίχοι 770,768).....	8
9. ἐνάτη ἢ εἰνάς (στίχοι 770, 809, 810).....	9
10. δεκάτη. (στίχος 792).....	10

Μηνὸς μεσοῦντος

1. ἐνδεκάτη. (στίχοι 772, 777).....	11
2. δυωδεκάτη. (στίχοι 772, 777).....	12
3. τρισκαιδεκάτη. (στίχοι 778, 779).....	13
4. τετράς μέσση. (στίχοι 792, 817).....	14
5.....	15
6. ἕκτη, ἡ μέσση.(στίχος 780).....	16

7. εβδομάτη μέσση.(στίχος 803).....	17
8.	18
9. εἰνὰς μέσση. (στίχος 808).....	19
10. εἰκάς (μεγάλη) (στίχος 790).....	20

Μηνὸς φθίνοντος

10. μετ'εἰκάδα. (στίχος 818).....	21
9.	22
8.	23
7.	24
6.	25
5.	26
4. τετράς φθίνοντος. (στίχος 796).....	27
3.	28
2. τρισεινάς. (στίχος 812).....	29
τριηκάς. (στίχος 764).....	30

Συνεχίζεται στήν νουμηνία τοῦ Γαμηλιῶνος
μὲ περισσότερα στοιχεῖα καὶ ἀρχαίες πηγές
γιὰ τὸ Ἀττικὸ Νυχθημερολόγιο.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑΣ

